

**DUYGULAR BAĞLAMINDA SİYASAL DAVRANIŞLARIN
FARKLILAŞMASI**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi Programı**

**Hazırlayan
Rıdvan İLBEK**

**Danışman
Doç. Dr. Nigar DEĞİRMENCİ**

**Ocak 2021
DENİZLİ**

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Rıdvan İLBEK

ÖNSÖZ

Siyaset psikolojisinde; birey ve kitlelerin siyasal davranışı, önderler, çatışmalar, uzlaşmalar gibi birçok konuda araştırmalar yapılmış olmasına karşın özellikle Türk alanyazınında siyaset psikolojisinin bir inceleme alanı olan “siyaset ve duygular” konusunda oldukça sınırlı eser verildiğini gördük. Olumlu ve olumsuz duyguların, siyasal davranış ve daha spesifik olarak siyasal katılımı ile olan ilişkisini incelemek amacıyla başlamış olduğumuz bu çalışmanın sonunda söz konusu olgulara katkı yapmış ve yeni bir bakış açısı getirmiş olduğumuzu umut ediyoruz.

Araştırma esnasında çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle veri toplama aşamasında, insanların politik bir ankete cevap vermek istememesi temel zorluğu oluşturmuştur. Ayrıca küresel “Covid-19” salgınının da etkisiyle anket yalnızca internet üzerinden uygulanabilmiştir. Bunun sonucunda her kesimden eşit veri toplamak maalesef mümkün olamamıştır.

Tezin başlangıcından sonuna kadar ortaya çıkan zorluklara karşın özgün bir eser verme hissi her durduğumuzda yeniden harekete geçmemizi sağladı. Bu süreçte desteğini esirgemeyen ve yolumu aydınlatan ailem ile süreç boyunca rehberlik eden Doç. Dr. Nigar Değirmenci'ye teşekkürlerimi sunarım.

Rıdvan İLBEK

ÖZET

DUYGULAR BAĞLAMINDA SİYASAL DAVRANIŞLARIN FARKLILAŞMASI

Rıdvan İLBEK

Yüksek Lisans Tezi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD

Siyaset Bilimi Programı

Tez Yöneticisi: Doç.Dr. Nigâr Değirmenci

Ocak 2021

Bu çalışma, siyaset psikolojisinin inceleme alanı olan “siyaset ve duygular” konusunda Türkçe eser eksikliği göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Yaşamın her anını etkileyen duyguların, insanların siyasal davranışları üzerinde fark yaratmadığını düşünmek mümkün değildir. Bu düşünce çerçevesinde olumlu ve olumsuz duyguların siyasal davranışa ve siyasal davranışın en çok üzerinde durulan konularından biri olan siyasal katılım üzerinde yarattığı fark araştırılmıştır. Öncelikle siyasal katılım, toplumlarda etkili olan farklı siyasal kültürler ve siyaset ile ilişkisini irdelediğimiz duygular açıklanmıştır. Bu noktada öne çıkan duygular mutluluk, güven, umut ile öfke, korku ve nefret olmuştur. Duygular seçilirken, yapılan yabancı çalışmalar ve ülkemizde siyasal alanda etkisinin yoğun olduğu düşünülen duyguların bir sentezi yapılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre düzenlenmiş anket yoluyla elde edilen veriler yorumlanmıştır. Çalışmanın siyaset bilimine ve özellikle siyaset – duygu ilişkisine katkı yapması beklenmektedir. Veri dağılımı geniş bir alan araştırması yapılması halinde, ileride yapılacak olan çalışmalar siyaset – duygu ilişkisine dair daha kapsamlı yorumlar ortaya koyabilir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Psikolojisi, Duygular ve Siyaset, Siyasal Davranış, Siyasal Katılım.

ABSTRACT**DIFFERENTIATION OF POLITICAL BEHAVIORS IN THE CONTEXT
OF EMOTIONS**

Rıdvan İLBEK

Master Thesis

Political Science and Public Administration Department

Political Science Programme

Adviser of Thesis: Nigar DEĞİRMENÇİ

January 2021

This study was prepared considering the lack of Turkish work on "politics and emotions", which is the field of study of political psychology. It is not possible to think that emotions that affect every moment of life do not make a difference on people's political behaviour. Within the framework of this thought, the difference that positive and negative emotions make on political behaviours and political participation, which is one of the most emphasized issues of political behaviours, has been investigated. First of all, political participation, different political cultures that are influential in societies and the emotions that we examine in relation to politics are explained. Emotions that came to the fore at this point were happiness, trust, hope, anger, fear, and hatred. While choosing the emotions, a synthesis of the foreign studies and the emotions that are thought to have an intense effect on the political field in our country have been made. The data obtained through the questionnaire arranged according to the easily accessible sampling method were interpreted. This study is expected to contribute to political science and especially the relationship between politics and emotions. In the case of a large field study of data distribution, future studies may reveal more comprehensive interpretations of the relationship between politics and emotions.

Keywords : Political Pshycology, Emotions and Politics, Political Behaviour, Political Participation.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY SAYFASI	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar	3
1.2. Siyasal Davranış, Katılım ve Tutumlar	6
1.2.1. Siyasal Davranış	6
1.2.2. Tutumlar	7
1.2.3. Siyasal Katılım ve Oy Verme	8
1.3. Toplumsal Yapı, Birey, Kültür	11
1.3.1. Toplumsal Yapı ve Birey	11
1.3.2. Kültür, Siyasal Kültür ve Siyasal Psikoloji İlişkisi	12
1.3.3. Siyasal Kültür - Siyasal Katılma ve Duygu	15
İKİNCİ BÖLÜM	17
2. SİYASET PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN DUYGU OLGUSU VE TÜRLERİ	17
2.1. Duyguların Açıklaması	17
2.2. Duyguların Sınıflandırılması ve Duygu Türleri	18
2.2.1. Duyguların Sınıflandırılması	18
2.2.1.1. Olumlu Duygular	18
2.2.1.2. Olumsuz Duygular	19
2.2.1.3. Diğer Duygular	19
2.2.2. Duygu Türleri	20
2.2.2.1. Sevgi	21
2.2.2.2. Mutluluk - Neşe / Keder - Üzüntü	21
2.2.2.3. Güven / Güvensizlik	22
2.2.2.4. Umut / Umutsuzluk	23
2.2.2.5. Öfke	24

2.2.2.6. Korku	25
2.2.2.7. Nefret	26
2.3. Duyguların Bireylerin Siyasal Davranışlarına Etkisi	27
2.4. Duyguların İşlevleri	28
2.5. Bazı Duygusal Temalar.....	30
2.6. Sosyal Yapı Üzerinde Duygusal Analizler	31
2.6.1. Birey Düzeyinde Analizler	31
2.6.2. Grup Düzeyinde Analizler	32
2.6.3. Sistem Düzeyinde Analizler	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	35
3. ALAN ARAŞTIRMASI VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	35
3.1. Araştırmanın Amacı ve Konusu	35
3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	35
3.3. Araştırmanın Yöntemi	35
3.3.1. Araştırmanın Tez Sorusu	36
3.3.2. Araştırma Bulguları.....	36
3.3.2.1. Demografik Özelliklerle İlgili Bulgular	37
3.3.2.2. Siyasal Katılım İle İlgili Bulgular.....	39
3.3.2.3. Mutluluk Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular	41
3.3.2.4. Güven Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular.....	44
3.3.2.5. Umut Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular	46
3.3.2.6. Öfke Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular	49
3.3.2.7. Korku Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular	50
3.3.2.8. Nefret Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular	53
3.3.2.9. Duygular ve Siyasal Katılım İle İlgili Genel Bulgular	54
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	57
KAYNAKLAR	61
EK-1: SORU FORMU	64
EK-2: BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ RAPORU	66
ÖZGEÇMİŞ	68

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Cinsiyetler ve Ankete Katılım.....	37
Tablo 2: Yaş Grubu ve Ankete Katılım.....	37
Tablo 3: Eğitim Seviyesi ve Ankete Katılım	38
Tablo 4: Aylık Gelir Seviyesi ve Ankete Katılım	38
Tablo 5: Yerleşim Yerleri ve Ankete Katılım.....	39
Tablo 6: Siyasal Katılım Frekansları 1	39
Tablo 7: Siyasal Katılım Frekansları 2	40
Tablo 8: Siyasal Katılım Frekansları 3	40
Tablo 9: Mutluluk Hissi (MH) & “Siyasal Tartışmalara Girerim”	42
Tablo 10: Mutluluk His ve Eylem (Mutluluk Toplam) & "Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum".....	43
Tablo 11: Güven His (GH) ve Güven Toplam (GT) & “Siyasal Tartışmalara Girerim”	44
Tablo 12: Güven His ve Eylem (Güven Toplam) & Yaş Grubu.....	45
Tablo 13: Umut His ve Eylem (Umut Toplam) & Cinsiyet	46
Tablo 14: Umut His ve Eylem (Umut Toplam) & Gelir Seviyesi	47
Tablo 15: Umut Eylem (UE), Umut His ve Eylem (Umut Toplam) & "Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum"	48
Tablo 16: Öfke His ve Eylem (Öfke Toplam) & "Siyasal Tartışmalara Girerim"	50
Tablo 17: Korku His ve Eylem (Korku Toplam) & Cinsiyet	51
Tablo 18: “Ülkenin ve Dünyanın Geldiği Siyasi Nokta Beni Korkutuyor” & “Siyasal Tartışmalara Girerim”; Cinsiyete Göre.....	52
Tablo 19: Nefret Eylem (NE), Nefret His ve Eylem (Nefret Toplam) & “Ürün Boykot Ederim”	53
Tablo 20: “Siyasal Tartışmalarda Karşıt Görüşlüler Bende Nefret Duygusu Uyandırıyor” & “Ürün Boykot Ederim”	54
Tablo 21: Duygular (His) & Siyasal Katılım	55
Tablo 22: Duygular (Eylem) & Siyasal Katılım	55
Tablo 23: Cinsiyet & Duygular (His ve Eylem) & Siyasal Katılım.....	56

GİRİŞ

Siyaset psikolojisinin, 1970'lerden itibaren yükselişe geçmesi ile bu yeni disiplinde birçok konuda eserler verilmeye başlanmıştır. Siyaset biliminin altında gelişen disiplin, siyaset bilimi ve psikolojinin etkileşimi üzerine kurulmaktadır. Bu yönüyle siyaset psikolojisine disiplinler arası bir alan demek yanlış olmayacaktır.

Birey ve kitlelerin siyasal davranışı, önderler, çatışmalar, uzlaşmalar gibi birçok konuyu kapsayan siyaset psikolojisinin bir diğer önemli konusu da duygular ve duyguların siyasal alana etkisidir. Bu çalışmanın ön araştırmalarının yapıldığı sıralarda özellikle Türkçe alanyazında siyasette duyguların rolü ile oldukça az ve sınırlı çalışmanın yer aldığı görülmüştür. Buna ek olarak, spesifik olarak duyguların rolünü inceleyen bir çalışmanın eksikliği fark edilmiştir. Duyguların gerek toplumsal gerek siyasal alanda birçok noktada etkisi görülmektedir; siyasal davranış ve daha spesifik olarak siyasal katılım, bu etkinin incelenebileceği ve ölçülebileceği bir alan olarak bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Türkiye'de oldukça bakir olan duyguların siyasal alana etkisi konusu, dünyada da siyaset biliminin uzun tarihi düşünüldüğünde son dönemlerin bir uğraşı olmuştur. Bu durumun başlıca nedeni, siyasetteki kişileri uzun zaman boyunca salt rasyonel varlık olarak ele alan düşüncenin hakimiyetiydi. Oysa siyaset sayesinde birileri, diğer insanların erişemediği şeylere eriştiğinden beri, insan duygularının siyasi hesapların önemli bir parçası olduğu şaşırtıcı bir şey değildir. Açıkça görülen tüm bu öneme karşın duyguların siyasetteki rolünün araştırılması eksik kalmıştır. Ancak zaman içinde beynin nörofizyolojisinin daha anlaşılır olmasıyla insanların siyasi gerekliliklere nasıl yanıt verdiği de açığa kavuşmuştur, eski kavramlarımız sağduyu ve rasyonaliteye ek yeni bir bakış açısı oluşmuştur. (Redlawsk, 2006, s. 1, 3)

Tüm bu ön bilgiler ışığında başlanan çalışmamızın ilk bölümünde en yalın ifadeleri ile siyaset psikolojisinin temel kavramlarına değinilmiştir. Siyaset psikolojisi insan duygularını üzerinden ele alındığı için bu bölümde öne çıkan alt başlıklar bireyin siyasal davranışı, katılım düzeyleri ve oy verme davranışı olmuştur. Daha sonra ise her toplumda siyasal kültür ve doğal olarak birey davranışı farklı olabileceği düşüncesinden hareketle farklı siyasal kültür türleri ve bu kültürlerde bireylerin davranış farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde durulmuştur. Bu sayede çalışmadaki kavram ve terimlere açıklık getirilmiştir.

İkinci bölümde ise, daha önce bahsedildiği üzere eksik görülen duygular ve duyguların siyasal alandaki açıklamaları üzerinde durulmuştur. Bu noktada karşımıza duygularla ilgili psikoloji alanında yapılmış pek çok sınıflandırma çıkmaktaydı. Parrott'un (2001, s. 24) duyguları ayrıntılı olarak sınıflandırdığı tablosundaki temel duygular ile Türkiye'de özellikle siyasal alanda etkili olduğu düşünülen duyguların sentezi oluşturularak üzerinde durulacak olan duyguların seçilmiştir. Ayrıca bu duygular işlevleri ve etkileri bakımından olumlu ve olumsuz duygular sınıflandırması da tabii tutulmuştur.

Son olarak, yaptığımız alan araştırmasından çıkan sonuçlar ışığında, araştırmaya konu olan her bir duygunun siyasal katılıma olan etkisi değerlendirilmiştir. Nihai olarak ise duygu – siyasal katılım ilişkisi ve Türk seçmenlerin siyasal davranışı üzerinde fark yaratan duygular üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın, her iki konuya da katkı yapması umut edilmektedir. Ancak özellikle daha önce değinilmemiş olan Türk seçmenin siyasal davranış ve siyasal katılım tutumlarına duyguların etkisi hususuna katkı yapması umut edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlıkta altında öncelikle siyaset psikolojiye dair temel kavramları ve yaklaşımları; bu yaklaşımların geliştiği tarihsel gelişim sürecini incelenecektir. Siyaset psikolojisi toplumun parçalarını oluşturan birey ve gruplara inceleyen bir alan olduğu için konuya daha hakim olabilmek adına siyasal davranış, siyasal katılım, oy verme ve siyasal açıdan tutumlara da değinilecektir. Son olarak toplumsal yapıya ve onu şekillendiren temel taşlara, toplumun en önemli parçalarından biri olan -belki de en önemlisi- bireye ve en son kültüre değinerek önce konuya etraflıca bir giriş yapılmış olacaktır.

1.1. Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar

Siyaset psikolojisi, siyasal davranışın psikolojik nedenlerini ve sonuçlarını inceleyen bir disiplindir. Bir başka açıdan bakılırsa, siyasal davranışı psikolojik kurallardan yola çıkarak açıklamaya çalışması nedeniyle disiplinler arası bir alandır. (Özler, 2014, s. 1) Bu tanım itibariyle siyaset psikolojisi, yalnızca siyaset bilimi ve psikolojiden ibaret değildir; çünkü insan davranışı, çeşitliliği nedeniyle sosyoloji, antropoloji, yönetim bilimi gibi birçok disiplinin araştırma konusudur. Birçok farklı tartışma ve araştırma alanına sahip olan siyaset psikolojisinin bir ilgi alanı da “duygular” ve bu duyguların siyasal alana etkileridir. Dolayısıyla araştırmamızın iskeletini oluşturan duygu-siyaset ilişkisine girmeden önce duygular ve siyaset psikolojisini anlamak adına genel bir inceleme yapmakta yarar olduğu düşünülmüştür.

Popüler düşünce tarzında duygular, bazen sıradan yaşamlarımızı tehdit eden, sorumluluğunu alamadığımız kontrollerin arkasındaki güç; bazen de çekici ve yaşantılarımızın kaçınılmaz halleri olarak ele alınırlar. Sürekli sakin ve mantıklı kalabilen insanlar “duygusuz” olarak tanımlanmıştır. Uzunca bir süre popüler kültür, duyguları ve yoğun duygusal davranışları kaçınılması gereken tutumlar olarak ele almıştır. Ancak duyguların hayatımızın önemli ve değerli bir parçası olduğu söylenebilir. (Clarke, Hoggett, & Thompson, 2006, s. 3-4) Dolayısıyla siyasal alanı, “politik hayvan” olarak tanımlayabileceğimiz insana ait bir alansa eğer, bu alan beşeriyetin ayrılmaz bir parçası olan duygulardan ayrı düşünülemez. Bu anlamda siyaset psikolojisinin oy verme davranışını, siyasi parti ve liderlere yönelik tutumları, siyasal katılımı, kaynak

dağılımının yarattığı hissiyatı ve en önemlisi duyguların politikanın elemanlarına etkisini ele aldığı söylenebilir. (Solak & Sümer, 2015, s. 201)

Siyaset psikolojisi disiplininin tarihi üç evre şeklinde incelenebilir. Bu evrelerden ilki 1920 – 1960 arası döneme denk düşen henüz siyaset psikolojisinin ayrı bir disiplin olarak yapılanmadığı zamandır. Buna rağmen bu dönemde disiplinin temel ilgi alanlarına dair eserler verilmiştir. En göze çarpan ilgi alanı ise önderler ve kitleler düzeyindeki siyasal kişiliklerdir ve bu bağlamda siyasal önderlerin kişilik analizleri yapılmıştır. Benzer şekilde kitleler ve kitle davranışı da incelenmiş olup otoriterlik başta olmak üzere bazı siyasal tutumlar ve kişilik özellikleri arasındaki bağlantı araştırılmıştır. İkinci evrede, artık siyaset psikolojisi disiplini kendi adıyla örgütlenmeye başlamıştır. İkinci döneme damgasını vuran araştırma alanları; kamuoyu, siyasal tutum, seçmen davranışları ve siyasal katılım gibi konular olmuştur. 1980’den başlayıp günümüze uzanan üçüncü evrede ise disiplinin konuları çeşitlendiği, yöntemsel ve kuramsal yaklaşımların çoğullaştığı saptanmaktadır. Üçüncü dönemde öne çıkan araştırma konuları; terör ve şiddet olguları, uluslararası ve etnik çatışma dinamikleri, ideolojiler, kimlikler, bilişsel tutumlar gibi başlıklardan oluşmuştur. (Özkazanç, 2012, s. 1-2)

İnsanlar, siyasal bilimlerde uzun bir süre boyunca rasyonel karar alan canlılar olarak görüldüler. Tarih boyunca duygulara atıf yapan siyasal düşünürler de elbette oldu ancak birçok düşünür, insanların gerek siyasal seçimlerde gerek politik tutumlarında faydasını korumak adına hareket ettiğini aktardı. Siyasal bilimlerin uzun yıllardır belirli bir çalışma alanı oluşturduğunu düşündüğümüzde, siyasette ve siyasal davranışlarda duyguların yeri ve önemine dair çalışmaların son zamanların bir uğraşı olduğu söylenebilir. (Redlawsk, 2006, s. 1)

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Kıta Avrupası’nda ve daha sonra başlayan Yeni Sağ hareketiyle birlikte tüm dünya üzerinde revaçta olan liberal siyasal söylemin, bireyleri rasyonel olarak ele alması ve sorunlara rasyonel çözüm bulunarak bir anlaşma sağlanabileceğini salık vermesi siyaset düşünürlerinin de rasyonel fikirler üretmesinde önemli bir etkendi. Kolektif özdeşimlerin duygusal boyutunu ihmal etmek ve bireyciliğin ve rasyonalitenin gelişmesiyle tutkuların yok olacağını varsayması liberal rasyonalizmin yanlışlığı olmuştur. (Mouffe, 2015, s. 12) Kararcılık okulunun önce gelenlerinden olan Carl Schmitt ise liberal siyasal söylemin bu tutumunu çok önceden eleştirmişti. Siyasal açıdan karar alma olgusunun ve alınan kararların niteliğinin ve içeriğinin sadece akla

dayandırmanın mümkün olmadığını söyleyen Schmitt, kararları duygular, halet-i ruhiye gibi bir dizi “akıl-dışı” ögenin yoğunlaştığı an olarak görür. (Schmitt, 2006, s. 66) (Vergin, 2013, s. 106)

Aklın ve duyguların zıt kavramlar olarak işlendiği yaklaşımları ele aldığımızda, karşımıza üç farklı bakış açısı çıkmaktadır. Bu bakış açılarından ilki, duygular ve aklın keskin bir biçimde ayrıldığını ele alır; hislere yönelik bir referans verildiğinde, bu referansın içinde akli barındırmadığını söyler, yani kesin bir biçimde zıttırlar. İkinci olarak, duyguların aklın destekleyicisi olduğu söylenir. Örneğin; aklın çözemediği bir sorun baş gösterdiğinde duygulara başvurulur. Bu bakış açısında duyguların aklın arkasında yer ettiği görülmektedir. Üçüncü bakış açısı ise bu karşıtlığı biraz daha azaltarak duyguların ve aklın birbirinin devamı (tamamlayıcısı) olduğunu vurgulamaktadır. (Barbalet, 2004, s. 29-30)

Duyulara ve siyaset psikolojisine artan rağbet sayesinde ortaya çıkan bilgiler göstermektedir ki bu başlığın ikinci paragrafında yer alan eski yaklaşımların aksine duygular kaçınılması gereken tutumlar olmaktan çıkmaktadır. Hatta bir görüşe göre; duygular, “iyi” kararların şekillendirilmesinde önemli rol oynarlar. Çünkü duygular karar verirken kişiye bir kararı önemseme noktasında bir motivasyon sağlar. Bu nedenle, duygusal değerlendirme yapmayanların “kötü” kararlar verebileceği söylenmiştir. (Houghton, 2018, s. 153)

Aklın ve duyguların karşıtlığına göz atılmasının ardından sosyal bilimlerin elemanlarını (bu çalışmada “birey” temel alınacaktır) karar verme aşamasında ne şekilde ele almamız gerektiği tartışması karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda yazılanlardan hareketle sosyal bilimlerde rasyonalite ve duyguların karar alma noktasında ele alınışına yönelik üç farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki iktisadi ve siyasal aktörlerin karar alma sürecinde faydalarını en fazla şekilde getirmeye yönelik olarak veya amaç ve araçların tutarlı olacağı bir biçimde hareket ettiklerini varsayan rasyonel yaklaşımdır. (Özler, 2014, s. 149) Rasyonel yaklaşıma göre evrimsel süreçte rasyonel bireyler daha az rasyonel olanlara göre daha etkili ve başarılı kararlar vermektedirler. İkinci yaklaşım ise insanların rasyonel yaklaşımlara pek uymadığını, aslında duygular ve arzular tarafından kontrol edildiğini ileri süren psikolojik yaklaşımlardır. Bu yaklaşımın en önemli müessirlerinden biri “en canlı düşünce, en zayıf duyudan daha aşağıdır” diyerek intiba ve izlenimleri fikirlerin üzerinde tutan David Hume’dur. (Hume, 1986) Ölümünden dolayı

tamamlayamadığı eserinde, Spinoza da eski görüşlerinden farklı olarak; aklın kılavuzluğunun duygular üzerinde etkisi var olsa bile bunun halk yığınlarına sirayet ettirilmesinin çok zor olduğunu söyleyerek özellikle halk üzerinde akıldan çok duyguların etkili olduğunu belirtmiştir. (Spinoza, 2007, s. 13-14) Üçüncü yaklaşım ise bu ikisi arasında bir orta yol olduğunu söylemektedir. Bu üçüncü yaklaşım, insanların sırf fayda analizi yaparak hareket eden canlılar olmadığı, insanın bellek ve işlem kapasitesi sınırlı olduğundan karar vermede tutarsızlıklar ve yanlılıklar barındırabileceğini söyler. Kısaca, “Sınırlı rasyonalite paradigması” adı verilen bu üçüncü seçenek, iki aşırı uçtaki karar verme modellerine bir alternatif oluşturur. (Özler, 2014, s. 149-150)

Bu bilgilerin ışığı altında, konunun temel noktasına bakıldığında, 20. Yüzyıl’da asıl sıçramasını yapan siyaset psikolojisinde gerek duygular ve akıl ilişkisinde gerek bireyin duyguları ile karar verme aşamasında üçer farklı yaklaşım bulunmakta olduğu görülecektir. Bu değerlendirmelerden sonra çalışmalarımızda özne olarak kabul edilecek olan birey ve siyasal davranışı çerçeveleyen temel olgulara değinilecektir.

1.2. Siyasal Davranış, Katılım ve Tutumlar

Siyaset ve duyguların arasındaki ilişkiyi incelerken. Konuyla ilgili çerçeveyi geliştirmek adına birey, toplum ve siyaset ilişkisi ile ilgili başka alt başlıklara değinmek gerekir. Bireylerin siyasal sistemle ilgili eylemlerini oluşturan “siyasal davranış”, siyasal davranışın özel bir formu olan “katılım” ve son olarak inanç, duygu ve değerlendirmelerimiz üzerindeki irademizi yansıtan “tutumlar” bu başlık altında incelenecek konuları oluşturmaktadır.

1.2.1. Siyasal Davranış

Eğer bir toplumda bireyler sosyo-ekonomik olgular konusunda birbirlerini etkilemeye çalışmazlarsa o toplumda siyasetten ve siyasal davranıştan söz etmek zordur ancak bu etki başladığı anda yani biri, diğerinin davranışını çeşitli gerekçelerle değiştirmeye kalktığı anda artık siyaset ortaya çıkacak ve toplumun bireyleri kendileri için en iyisi oldukları düşündükleri siyasal davranışı geliştirecektir. Diğer kişileri yönlendirme işi yapılırken ödül sunma, zor kullanarak engelleme ya da bir şeylerden yoksun bırakma gibi araçlar kullanılabilir. (Yücekök, 1969, s. 175-176) Ayrı sosyal yapılarda ayrı davranış biçimleri görülecektir. Bu durum şöyle açıklanmaktadır: “Siyasal sistemler ve sistemlerin içinde yer alan ve onları oluşturan davranış boyutları, o toplumun sosyo-

ekonomik tabanının yarattığı bir üst yapı olan siyasal ve toplumsal kültürün etkisindedir.” (Yücekök, 1969, s. 176)

Siyasal davranışlar, bireylerin birbirlerini etkilemesi kadar siyasal otoriteyi etkileme amacını da kapsar. Genel bir bakış açısıyla bakıldığında hem otoriteye hem diğer bireylere yönelik geliştirilen siyasal davranış biçimleri çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Siyasi partilere üye olma, mitinglere katılma, partilerde görev alma ve oy kullanma gibi eylemler siyasal davranışlara örnek gösterilebilir. Ancak siyasal davranışlar sadece bu eylemleri yapmayı değil, yapmamayı da kapsar. Örneğin, bir kişinin oy kullanmayı tercih etmemesi veya oy kullansa bile boş veya geçersiz oy atması da kişinin siyasal davranış tercihini yansıtmaktadır. (Dursunoğlu, 2017, s. 1580)

Kişisel, ekonomik, sosyal ve psikolojik birçok faktörden etkilendiği belirtilmiştir. (Dursunoğlu, 2017, s. 1581) Tezin konusuyla ilgili olarak en çok üzerinde durulacak nokta, duyguların da bir parçası olduğu psikolojik faktörler olacaktır.

1.2.2. Tutumlar

Tutum kavramı, olumlu ya da olumsuz inançlardan, duygulardan ve değerlendirilen varlık ile ilgili eylem ve eğilimlerden oluşan kalıcı bir sistem olarak tanımlanır. Tutumlarımız ile davranışlarımız arasında bir tutarsızlık ortaya çıktığında oluşan itici durum ise “uyumsuzluk” olarak adlandırılır. Kişiler, uyumsuzluk yaşadıklarında oluşan psikolojik gerilimi azaltmak ve bu itici durumdan kurtulmak için çeşitli yollar izlerler. Bunlar; davranışı değiştirmek, bilişsel stratejilere başvurmak (önemsizleştirme veya bilgiyi tahrif etme) veya tutumları değiştirmek şeklindeki yollardır. (Cottam, Mastors, Preston, & Dietz, 2017) Örnek vermek gerekirse Türkiye’de sol siyaset yapan bir kişi sermaye sahiplerini öven bir açıklama yaptığında tutum ve davranış uyumsuzluğu yaşar. Bu durumda, bu kişi “benim bu açıklamam çok da önemli değil” diyerek önemsizleştirme yoluna gidebileceği gibi “sermaye sahipleri sol siyasete katkı sunabilir” diyerek bilgiyi tahrif de edebilir. Bunlara ek olarak tutum ve davranış değişikliğine de gidebilir ancak daha çok görülen davranış değişikliğine gidildiğidir. Yani örnekteki politik kişinin sermaye sahipleri hakkında bir öncekinin aksi bir açıklama yaparak sol siyasetçileri memnun etmesi daha çok görülen veyahut görülmesi beklenendir.

Bireylerin davranışları ve tutumları arasındaki tutarsızlığın kaynağı yalnızca kendisi değil aynı zamanda içerisinde bulunduğu ortamın baskılarıdır. Ortama ait baskılar

çok güçlü olduğunda kişinin tutumları, davranışın belirleyicileri olma özelliğini yitirir. Örneğin, bağınaz bir birey, bağınazca davrandığında başkalarının kendisine göstereceği olumsuz tavırlardan çekinerek davranışını değiştirebilir. (Özler, 2014, s. 135)

Tutarlılık dürtüsünün birçok önemli siyasal sonucu vardır. Tutarlılık arayışının sonucunda bilginin çarpıtılmasıyla siyasetteki bir değer uğruna diğer değerlerden ödün verilmesi gerektiğinin farkına varılması engellenebileceği gibi önemli bilgilerin gözden kaçırılmasına da neden olabilir. Bunun nedeni parçanın başında da söylediğimiz gibi yalnızca beklentilere uyan bilgilerin kabul edilmesidir. Bilgilerin diğer olasılıklar yerine beklentileri uyması için yorumlanması, ülkeler ve farklı siyasal gruplar arasında çatışmalara yol açabilir. (Cottam, Mastors, Preston, & Dietz, 2017, s. 91)

1.2.3. Siyasal Katılım ve Oy Verme

Siyasal katılım, bazı tanımlarda bir davranış türü olarak görülürken bazı tanımlarda ise yalnızca bir davranış türü değil aynı zamanda tutum ve yönelimleri de içerisinde barındıran bir etkinlik olarak ele alınır. Önceki başlıklarda siyasal davranışın hem bireyin tutumlarından hem de çevresel etkenlerden etkilenebileceğini dile getiren görüşlere değinilmişti. Buradan hareketle siyasal katılımın da elbette hem bireyin kendisinden kaynaklanan hem de çevreden kaynaklanan nedenlerden etkilenen bir davranış olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Her şeyden önce siyasal katılım, daha sonra üzerinde duracağımız siyasal kültürle doğrudan ilişkilidir. Kısa bir örnekle betimlemek gerekirse, demokrasinin olduğu toplumlarda katılım kişisel bir tercihi oluştururken, otoriter/totaliter rejimlerde katılma ya da katılmama kişilerin tercihlerine bırakılmamıştır. (Ünal Erzen & Eroğlu Yalın, 2011, s. 50)

Siyasal katılım, popüler anlamda oy vermek ile bir tutulsa da (en azından halkın katılımı ele alınırken öyledir), oy vermek siyasal katılımın en düşük düzeylerinden birini oluşturmaktadır. Siyasal katılım, kişilerin siyasal karar mevkilerine gelecek adayları ya da karar verme mevkilerinde bulunanları etkilemek için gösterdikleri faaliyetlerdir denebilir. Bu noktaya değinmenin ardından siyasal katılım ilişkin yapılan şu tanım, yol gösterici olacaktır; Yurttaşların siyasal sistem karşısında davranışlarını, durumlarını ve tutumlarını belirleyen kavram siyasal katılımıdır ve yalnızca oy kullanmaktan ya da seçimlere katılmaktan ibaret sanılmamalıdır. Katılma, sıradan bir meraktan, siyaseten yoğun bir eyleme değin uzanan oldukça geniş faaliyet bir alanıdır. (Milbrath, 1977, s. 18-

21) Oldukça geniş bir faaliyet alanı olan siyasal katılım her bireyde aynı ölçüde gerçekleşmemektedir. Bazı kişiler sürekli politikayı takip ederlerken bazı bireylerin ise politik konulara merakı pek yoktur. Bu farklı siyasal katılım biçimleri araştırmacıları siyasal katılım düzeyini ölçme ve belirleme yoluna itmiştir.

Katılım düzeyleri üç kademeli bir hiyerarşiden oluşmaktadır. En alt kademede seyirci faaliyetler yer almaktadır. Bunlar; dergi, gazete, radyo ve televizyon gibi araçlarla siyasi faaliyetleri izleme, dinleyici olarak toplantılara katılma gibi etkinliklerdir. Orta kademe faaliyetleri ise tavır almayı ve eyleme geçmeyi ifade etmektedir. Bunlar; gazete ve dergilerde yazı yazmak, radyo ve televizyonlarda konuşmak, siyasal liderleri etkileme çalışmak veya bir politik kurum için para toplamak gibi etkinliklerdir. Katılım üst kademesinde ise siyasal olayların içine girerek etkin rol alma söz konusu olmaktadır. Örneğin bir siyasal partiye üye olmak üst kademe katılım olarak kabul edilmektedir. (Milbrath, 1977, s. 18-21)

Yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, gelir ve duygular gibi birçok değişkenden etkilenen siyasal katılmayı Lester Milbrath da bir hiyerarşiye oturtmuştur. Katılmayı yine aynı şekilde üç düzeyde sınıflandıran Milbrath, bunları “zor eylemler”, “geçiş eylemleri” ve “kolay eylemler” şeklinde ifade eder. Ayrıntılı bir sınıflandırma yapan Milbrath’ın hiyerarşisi şu şekildedir:

- “Kamusal bir görev veya siyasal bir parti içinde görev sahibi olmak”
- “Bir görev için aday olmak”
- “Siyasal amaçlı para temin etmek”
- “Önemli bir parti toplantısına katılmak”
- “Siyasal bir partiye üye olmak”
- “Siyasal bir kampanyaya katılmak”
- “Bir miting veya toplantıya katılmak”
- “Bir partiye para yardımında bulunmak”
- “Kamu görevlileri veya siyasal parti lideriyle temasta bulunmak”
- “Parti rozeti taşımak”
- “Bir kişiyi belirli bir yönde oy vermesi için iknaya çalışmak”
- “Bir siyasal tartışma başlatmak”
- “Oylamaya katılmak”
- “Kendini siyasal dürtülere (uyarılara) karşı açık tutmak”

- “Hareketsiz / Kayıtsız kalmak.” (Milbrath, 1977, s. 18-21)

Demokratik düzenlerde siyasal iktidarı yurttaşların oyları belirlediğinden dolayı oy verme, siyasal katılımın belki de en üzerinde durulan davranış biçimini oluşturmaktadır. Oy vermeyi özel olarak etkileyen duygusal faktörler yer aldığından dolayı bu konuya ayrıca değinmek gerektiği düşünülmüştür.

İnsanı rasyonel bir varlık olarak ele alan kuramcılar oy verme davranışını irrasyonel olarak ele alırlar. Çünkü tek bir oy sonucu değiştirmeye yetmeyecektir, ayrıca rasyonel bireylerden yalnızca biri oy kullansa bile toplumun çıkarını en üst düzeye getirecek olan tercihi yapacaktır. Ancak buna karşın insanlar yine de oy kullanırlar. Çünkü oy kullanmak kişileri siyasal olarak sosyalleştirir ve aslında oy verme davranışı rasyonel kuramcıların bahsettiği üzere sırf çıkarların öne çıktığı bir davranış olmayıp daha çok tutumlarımız veya ideolojimizle ilgilidir. (Özler, 2014, s. 137-138)

1940’ların başından itibaren Amerikalılar yurttaşlarının tutumlarını öğrenmek amacıyla alan araştırmaları yapmaya başladılar. Böylece Amerika’da kişilerin oylarını nasıl belirlediklerine yönelik düşünceler ortaya çıktı. Bunlardan en önemlileri “Michigan Okulu”nun ortaya sürdüğü fikir ve onu eleştiren “Maksimalist” fikirdir. Michigan Okulu modeline göre, Amerikalıların; adayları, partileri, meseleleri ve grupları ideolojik ilkelere tutarlı bir şekilde bağlayan bir zihinsel siyasal sistem haritası olması gerektiği varsayılmaktadır. Yapılan araştırmalarda bu duruma Amerikan halkında ender rastlandığı görülmüştür. Yani Amerikalıların birçoğu derin bir siyasal bilgiye sahip değildi ve oy verirken de Michigan modelinin bahsettiği gibi bir zihinsel sistem haritasına göre tercih belirtmiyordu. Maksimalistler ise kişilerin siyaset hakkında mutlaka doğrusal düşünmediğine, duyguların da bir rolü olduğuna ve ortalama bir Amerikalının Michigan modelinin varsaydığından daha gelişmiş kişiler olduğunu söylemektedir. (Cottam, Mastors, Preston, & Dietz, 2017, s. 226, 234)

Maksimalistler, Michigan modelinin düşünceyi önceleyen temellerine meydan okumuş ve insanların siyaset hakkındaki düşünce sürecine duyguların önemini de eklemiştirler. Buradan hareketle duygular ve oy verme arasındaki ilişkide özellikle iki duygunun belirleyici olduğunu öne süren fikirler ortaya çıkmıştır. Bu fikirlere göre, oy verme sürecinde seçmenler coşku ve korku duygularından etkilenmektedirler. Coşku, seçmenlerin ne doğrultuda oy kullanacaklarına dair kararları belirlerken seçmende bir korku (veya kaygı) hali vücut bulduğunda adaylar hakkındaki bilgi arayışı artmaktadır.

Tercih edilen aday ile beklentiler uyuşmadığında seçmenler üzerinde kaygı hali gözlenmektedir. Ayrıca seçmenin yüksek tehdit algıladığı ortamlarda yine kaygı oluşmakta ve de tercih edilen adayın daha iyi değerlendirilmesi ve konumlandırılmasını sağlamaktadır. (Cottam, Mastors, Preston, & Dietz, 2017, s. 249-250-251)

1.3. Toplumsal Yapı, Birey, Kültür

Çalışmanın buraya kadar olan kısmında birey odaklı siyasal olgulara değinilmiş olmakla beraber, bu kısımda bireyin tutum ve davranışları üzerinde doğrudan etkili sosyolojik olgulara yer vererek makro bir bakış açısı ile devam edilecektir. Bu bağlamda toplum ile siyasal kurumların arasında bir bağlantı olduğunu vurgulamak gerekir. Bu bağlantı çift yönlü bir etkileşimden oluşur; siyaset sosyolojisinin konusunu oluşturan bu etkileşim toplumsal faktörlerin siyaseti ve siyasetin de toplumsal yapıyı etkilediği hatta değiştirdiği gerçeğinden hareket eder. (Vergin, 2013, s. 18, 24) Siyasal davranışın duygulara göre farklılaştığı tezinden yola çıkan bu çalışmada da bireylerin siyasal sosyalleşme sürecinde etkili olduğu düşünülen olgulara yer verilmesi uygun görülmüştür.

1.3.1. Toplumsal Yapı ve Birey

Toplumun oluşturan yapı, olayların ve eylemlerin rastgele bir araya gelmesinden değil bunların belirli yollardan geçerek yapılaşmış ve kalıplaşmış formlarından oluşur. Bu formların oluşması ise toplumu oluşturan bireylerin etkileşimi ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla toplumun oluşması için en az iki bireysin etkileşimine ihtiyaç duyulmaktadır. (Chalari, 2017, s. 1) Haliyle bu durum bireyi toplumsal yapının en temel taşı konumuna getirmektedir.

Bireylerden oluşan toplum, zaman içinde bireylerden “daha fazlası” haline gelir. Ancak bireyin rolü hiçbir zaman azalmaz. Ayrıca toplumu oluşturan bireyler kendi tutumlarının yanında diğer bireylerin tutumlarını da dikkate almak zorundadırlar. Bu zorunluluk az önce bahsettiğimiz toplumsal yapıyı oluşturan olay, ilişki ve etkileşimleri ve bu etkileşimlerin şeklini oluşturur.

Bireylerin bu etkileşimi sonucunda kurulan toplumsal yapıda, her bir bireyin ve genel olarak toplumun yapısını belirleyen ana etmenler statüler ve rollerdir denebilir. Roller kişinin toplum içindeki görevine atıf yaparken, statü ise kişinin toplum içindeki ekonomik ve sosyal konumuna atıf yapar. Bu açıdan her statü, kendi rolünü de beraberinde getirir. Örneğin; toplum içinde öğrenci statüsünü işgal ediyorsanız, öğrenci rolüne uygun davranmanız beklenir. (Crawford & Novak, 2018, s. 138)

Bahsi geçen rol ve statülerin siyasal sosyalleşme sürecine etkisi açısından bir diğer önemli noktası ise toplum içindeki her rolün, kendine has duygu durumlarına sahip olmasına gerektiğine yönelik inançtır. Örneğin; hemşirelerden hastaların duygularını anlamaları yani anlayışlı olmaları beklenir. Hatta her rolün, bir diğer rol üzerinde dahi farklı duygu durumları vardır. Örneğin; gardiyanların, tutuklular üzerinde güç hissettikleri ifade edilmiştir. (Crawford & Novak, 2018, s. 265) Toplumun saran bu duygu durum inançları haliyle davranışları etkilediği düşünülmektedir. Bu etkileşimin sadece bireylerin kendi aralarındaki ilişkide değil, aynı zamanda siyasal davranışta da yer ettiğini düşünmek aykırı olmayacaktır. Son olarak örnek vermek gerekirse; bir partinin aktif üyesi ile katılım düzeyi yalnızca oy kullanmak olan kişilerin toplum içindeki siyasal davranış ve siyasala ilişkin duygularının farklı olması beklenmektedir.

Toplum ve bireye ilişkin üzerinde durulan bu noktalar, ilerleyen bölümlerde anlatılacak olan birey, duygu ve siyaset konularının net olarak anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.3.2. Kültür, Siyasal Kültür ve Siyasal Psikoloji İlişkisi

Toplumsal ilişkilerin farklı toplumlarda farklı şekillerde yaşanmasının kültürel farklılıklara atfedilmesinin yanında, kendine özgü bir toplumsal olgu olan siyasetin de farklı kültürlerde farklı görünüşleri olabilmektedir. Bu nedenle kültür, siyaset ve toplum ilişkisine değinmek gerekmektedir.

Kültür, hakkında birçok farklı tanım yapılmış bir olgudur. Yapılan bu tanımlamalar bambaşka alanları ifade etmezler, hepsinde ortak bir bağlam bulunmaktadır. Ziya Gökalp'e (2017, s. 46) göre kültür, bir milletin dini, ahlaki, hukuki hayatı ve ekonomik, bilimsel, lisani eğilimlerinin bütünüdür. Öyleyse kültür, toplumları oluşturan bireylerin doğaya ek olarak ürettikleri tüm maddi ve manevi olgulardır demek yanlış olmayacaktır.

Kültürü, maddi ve manevi olmak üzere kendi içinde iki ayrı unsura ayırmak mümkündür. Maddi kültür, bir kültürel sistem içerisindeki tüm teknoloji, üretim araçları, kullanılan araç-gereçler gibi tüm görünür insan yapılarını kapsarken; manevi ya da bir diğer deyişle moral kültür ise davranışların gerisindeki her türlü duygu ve düşünce hallerini yani dini inançları, ahlaki değerleri, toplumu düzenleyen kuralları ve toplumsal anlama sahip sembolleri kapsamaktadır. (Keskindağ & Karaaziz, 2018, s. 103-113)

Kültürün her toplumda farklı ve benzer yanları olabilmektedir. Bu durum, toplumsal yapının her alanında olduğu gibi hem duygu hem de siyaset alanlarında da benzerlik ve farklılıklara yol açmaktadır. Yapılan bir araştırmada, duygusal farklılıklarla ilgili olarak, farklı kültürlerdeki yüz ifadelerinin, bireysel değerlendirmelerin, bakış açılarının, bilişsel değişimlerin farklı algılanması ile hem sebep hem de sonuç açısından duygusal olarak farklı ve benzer tepkilerin ortaya çıkabileceği söylenmiştir. (Keskindağ & Karaaziz, 2018, s. 103-113)

Duyguların farklılığı gibi, farklı toplumlardaki kültürel farklılıktan ileri gelen siyasi anlayış ve yaklaşım farklılığı da olmaktadır. Hatta yalnızca farklı toplumlarda değil, aynı toplumun farklı kesimlerinde de bu farklılık gözlemlenebilmektedir. Örneğin; Siyaseten, ulusal kimlikle çatışmalı olarak gelişen alt etnik kimlikler ve marjinal siyasi hareketler bu farklılığı yansıtır. Buradan hareketle, konumuzla bağlantılı olduğu bilinciyle siyasi kültürün içeriğine ve siyasi açıdan kültürel farklılıklarla ilgili kavramlara göz atmak yararlı olacaktır.

Bir toplumdaki bireylerin siyasete yönelik inançları, tutumları, duyguları ve değer yargılarından oluşan olgulara siyasi kültür denmektedir. Siyasi kültür, tanımından daha değerli bir işleve sahiptir; o da iktidarın meşruiyetine olanak sağlamaktır. Her iktidar ister dini, ister karizmatik, isterse de modern egemenlik kavramları biçiminde olsun bir meşruiyet kaynağına dayanmak zorundadır. Haklılığın güce dönüştürülerek toplumsal rızanın sağlanmasında ise köklerini toplumun derinliklerinde bulan siyasi kültür büyük pay sahibidir. (Ünal Erzen & Eroğlu Yalın, 2011, s. 50,58) Bu tanım ve temel yaklaşımdan hareketle denebilir ki her iktidar; o toplumdaki siyasi kültüre göre, ya dini gerekçeler ya halk oyu ya da benzeri meşruiyet kavramlarından birine dayanarak yönetimini sürdürür.

Siyasal davranışı, oluşturduğu normlarla bu denli etkisi alan siyasi kültür Sarıbay (1994, s. 47) tarafından şöyle tanımlanmaktadır:

“Bazen bir ulusun siyasi gelenekleri veya kamu kurumlarına ruh veren özellikleri anlatılmaktadır. Bunun yanında, siyasi hayata damgasını vuran resmi olmayan kurullarla, o toplumda hakim olan siyasi ideolojinin dile getirdiği amaçlar da siyasi kültür kavramı içinde düşünülmelidir. Bu bağlamda, siyasi önyargılardan siyasi üsluba, siyasi ruh halinden neyin meşru olup olmadığına kadar birçok özellik siyasi kültüre atfedilmiştir.”

Bu tanımdan yola çıkarak, eğer bir toplumda var olan siyasi atmosfer siyasi kültürün bir parçası ise dolaylı olarak siyasi davranış da toplumdaki atmosfer ile

ilişkilidir denebilir. Örneğin; ekonomik ve teknolojik açıdan gelişmiş, iş bölümünün yaygınlaştığı, iktidar gücünün paylaşıldığı ve toplumsal hareketliliğin yaşandığı bir toplumda siyasal davranış, henüz gelişmekte olan, feodal tarım düzeninin hakim olduğu, toplumsal hareketliliğin az yaşandığı geleneksel bir topluma göre daha etkili, kapsayıcı ve karmaşık olmaktadır. (Yücekök, 1969, s. 176)

Bireylerin siyasal kültür ve meşruiyete ilişkin yapılarıyla ilgili üç farklı yapısal durum söz konusudur. Bunlardan ilki, mahalli siyasal kültür olup demokratiklik açısından en alt düzey yapısal durumu oluşturur. Ardından uyrukluk kültürü gelmektedir. Son olarak da katılımcı siyasal kültür olarak adlandırılan durum gelmektedir. (Almond & Verba, 1989, s. 16-17) (Çelebi, 2016, s. 221)

Mahalli – yöresel siyasal kültür olarak adlandırılan ilk durum; köy, kasaba, mahalle veya bölge gibi yerel siyasal kültürlerin birbirine bağlanmasından oluşur. Liderin karar mekanizması olduğu bu kültür, geleneksel basit bir sistem olarak görülmüş ve siyasal uzmanlaşmanın en alt düzeyinde olduğu belirtilmiştir. (Almond & Verba, 1989, s. 17) (Çelebi, 2016, s. 221)

Uyrukluk kültürü olarak adlandırılan ikinci durumda birey, bir siyasal sistemin varlığının ve uygulamalarının farkında olmasına rağmen etkin bir katılımcı değildir. Bu kültürde birey, sistem ve uygulamalardan birtakım hizmetler beklemekte ancak sistemin işleyişini değiştirebileceğine dair bilince sahip bulunmamaktadır. (Almond & Verba, 1989, s. 18) (Çelebi, 2016, s. 221)

Son olarak, Katılımcı siyasal kültürde ise birey, hakları ve görevlerinin bilincindedir ve kendini yurttaş olarak görür. Bu kültürde, siyasal ve idari yapılara ve süreçlere uyum sağlayan birey; hükümette rol alabileceğinin, siyaseti etkileyebileceğinin ve evrensel değerlerin bilincindedir. (Çelebi, 2016, s. 221)

Siyasal kültür konusunu inceleyen ve geliştiren en önemli araştırmacılar olan Almond ve Verba, (1989, s. 83), beş farklı ülkenin yapısını inceledikleri eserlerinde, yukarıda bahsedilen kültürlerin her birindeki bireylerin siyasal alanda tartışmak konusunda “özgür hissetme” düzeylerinin dahi farklı olduğunu vurgulamışlardır. Hatta geleneksel olmayan siyasal katılma biçimlerine odaklanıldığında (tartışma veya protestolara katılma vb.), farklı siyasal kültürlerdeki bireylerin duygu durumlarının değiştiğini ve bu durumun katılma düzeylerini etkilediği söylenebilir. Haliyle siyasal

kültür konusuna değinmek, duygu ve katılım ilişkisinin incelenmeye çalışıldığı bu çalışma için önemli bir fikir ve bakış açısı oluşturacaktır.

Bir toplumda bu üç kültüre ait bireyler de var olabilir ancak toplum demokratik bir yapıya dönüştükçe katılımcı siyasal kültür profilindeki bireysel çoğunluğu oluşturmaya başlar. Dolayısıyla farklı kültürel yapılardaki toplumlarda farklı siyasal katılım düzeyleri görülmektedir. Siyasal katılım düzeyi, demokratik toplum yapısında yani katılımcı siyasal kültürün çoğunluk üzerinde etkili olduğu toplumlarda daha fazla olmaktadır. Bunun nedeni ise yukarıda açıklandığı üzere, bireylerin karar alma mekanizması üzerinde etkisinin yüksek olmasıdır.

Yine bir diğer görüşe göre; farklı siyasal sistemlerde farklı katılım düzeylerinin yaşanmasının o sistemin siyasal kültürüne (demokrasi/otoriterlik düzeyleri) de bağlı olması, toplumsal bilinç düzeylerinin ekonomik ve siyasal yapılara yani bir anlamda siyasal sisteme bağlı olarak değişmesinden ileri gelmektedir. Siyasal kültüre bağlı olarak yaratılan farklı bilinç düzeylerinin bireylerin siyasal davranışlarını etkilediği söylenmektedir. (Ünal Erzen & Eroğlu Yalın, 2011, s. 50) Aslında burada geçen bilinç kavramının, yukarıda bahsedilen demokratik toplumlardaki kültür yapısının bir getirisi olan kararları etkileyebilme bilinci olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, siyasal kültür olgusu, duygu durumlarına göre farklılaştığı iddia edilen siyasal davranışları incelerken, onları belirleyen ve önceleyen alt yapısal bir çerçeve sunması açısından üzerinde durulması gereken bir noktayı oluşturmaktadır.

1.3.3. Siyasal Kültür - Siyasal Katılma ve Duygu

Farklı siyasal kültürlerdeki yurttaşlık bilincinin ve katılmaya ilişkin duygularının farklı olabileceği bir önceki başlıkta belirtilmiştir. Hatta farklı ülkelerde özellikle siyasal tartışmalara katılmak konusunda, bireylere kendilerini özgür hissedip hissetmedikleri sorulduğunda birbirine yakın kültürlerde benzer cevaplar alındığı gözlemlenmiştir. (Almond & Verba, 1989, s. 83)

Duygunun, Türk toplumunun siyasal kültüründe ve siyasal tercihlerinde de uzun dönemli bir etkisi bulunmaktadır. Gerek toplumun merkezini ve çevresini oluşturan kesimlerin farklılığı gerekse toplumdaki imparatorluktan miras kalan çok kültürlü yapı, duygunun siyasetteki etkisini yadsınamaz kılmaktadır. Hatta son yıllarda duyguların bireylerin düşünceleri, kararlarını ve siyasal alandaki davranışlarını etkileyen merkezi bir

nokta haline geldiği belirtilmektedir. Hatta toplumda yaşanan ayrışmalarında çoğunlukla duygulara dayandığı belirtilmektedir. (Erisen, 2018, s. 41)

Siyasal katılıma ait bir davranış olan oy kullanmaya ilişkin bir araştırmada (Kurtbaş, 2015) seçmenlerin seçim günü ortak bir tepki geliştirdiği (kolektif ruh) vurgulanmaktadır. Araştırmacının kolektif ruh olarak adlandırdığı bu tepkiler bütünü birçok sosyal gerçekliği içinde barındırmaktadır ve bu duygunun çözümlenmesinin yapılması en azından seçmen davranışlarının tarihi, ekonomik, dini veya psikolojik şifrelerinin çözülmesini sağlayabilir. Seçmenlerin etnisite, mezhep, ideoloji, geçmiş siyasal tecrübeleri, oya verdikleri önem gibi faktörlerden etkilenen kolektif ruh (his), birbirinden haberi olmayan ancak ortak hissi paylaşan seçmenlerin benzer tercihlerde bulunmasına neden olabilmektedir. (Kurtbaş, 2015, s. 10-11) Bu hissi tetikleyen faktörlerin ise siyasal kültürün kapsamında değerlendirildiği (örneğin, geçmiş siyasal tecrübeler) görülmektedir. Kültürün gerek bireysel gerek kolektif bir siyasal davranış üzerindeki etkisi yine kendini göstermektedir.

Sonuç olarak siyasal kültür kavramının ideolojiler, yurttaşlık tipleri gibi konuları kapsadığı kadar duyguları da kapsadığı son dönemdeki araştırmalardan anlaşılmaktadır. Haliyle siyasal kültür ve duyguların katılmayı etkilemesine yönelik yaklaşımlar bu çalışmanın bulgularının yorumlanmasında önemli bir bakış açısı oluşturabilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİYASET PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN DUYGU OLGUSU VE TÜRLERİ

Siyasal davranışın duygulara göre farklılaştığı iddiasından yola çıkan çalışmada, bu başlık altında, araştırmanın özünü teşkil eden duygular ve onların tanımı, açıklaması, sınıflandırılması, türleri, işlevleri ve siyaset davranışlarına ne çeşit bir etkide bulunabileceklerinden bahsedilmeye gayret gösterilecektir.

2.1. Duyguların Açıklaması

Duygular, biyolojik olarak hormonlarda değişiklik yaratan uyarımlar olarak tanımlanabilmektedir. Biyokimyadan farklı bir şekilde, daha sosyal olarak ele alınırsa, duygular, insan davranışlarını etkileyen uyarımlar ya da duyumlardır denebilir. Ancak duygularla ilgili tek tanım bu değildir. Descartes'e atıfla duyguları, "ruhun algıları ve heyecanları" olarak ifade ederek kapsamlı bir tanım yapmak da mümkündür. Bu son tanıma göre duygular, özel bir uyarım sonucu meydana gelirler, beslenirler ve güçlenirler. (Descartes, 2017, s. 44)

Birçok düşünürün üzerinde durduğu, olumlu ya da olumsuz görüş bildirdiği duygularla ilgili olarak gerek eski gerek yeni birçok teori ortaya atılmıştır. Duygular teker teker tanımını yapıp, işlevlerine değinmeden önce duyguların açıklamalarına, çeşitli şekillerde sınıflandırmalarına ve son olarak bazı önemli teorilerine bakmak çalışma konusunun derinlemesine incelemede oldukça gereklidir.

Geleneksel siyaset yaklaşımlarda insanın tamamen rasyonel olduğunu belirten akımın hakim olduğunu ve yine o dönemlerde duyguların aklın karşıtı olduğunu temel yaklaşımlar başlığı altında kısaca anlatılmıştı. Ancak son 30-40 yılda akademik anlamda üzerinde pek de fazla durulmayan duygular, bilimsel çevrelerde üzerinde durulan bir konuya dönüştü. Bunda hem nörobilimdeki gelişmelerin hem de sosyal bilimlerde rasyonel yaklaşımların yanında daha beşeriyetin doğasına dönük "kültür" gibi çalışma alanlarındaki yaşanan gelişmeler etkili oldu. Ancak vurgulamamız gereken en önemli nokta şudur ki nörobilimdeki gelişmelerde duygular geleneksel yaklaşımda olduğu gibi aklın karşıtı değil, evrimsel bir adaptasyon olarak ele alınmıştır. Böylece aklının yanında duygularıyla da yaşayan insanlar daha akıllı sayıldılar. (Clarke, Hoggett, & Thompson, 2006, s. 5,6) Bu gelişmeler belki ilk bölümde değinildiği gibi David Hume'un duyguları yücelten yaklaşımı kadar olmasa da aklın ve duyguların tamamlayıcı olduğu savunan

bilimsel yaklaşımın daha çok takdir gördüğünü gözler önüne sermektedir. Haliyle bu metinde de duyguların ve özellikle siyasal davranışa dönük etkileri açısından araştırılması bir gereklidir.

2.2. Duyguların Sınıflandırılması ve Duygu Türleri

Duyguların sınıflandırılması, genel manada duyguların bireyler üzerinde bıraktıkları hislerle ilgilidir. Bu sınıflandırmanın altında yer alan her bir maddenin altında ise her sınıflandırmanın kalemlerini oluşturacak olan ve “duygu türleri” olarak ele alınacak olan sevgi, korku, öfke gibi kavramlar işlenecektir. Bu kavramların bireylerin siyasal yaşamına etkisi ise bir sonraki başlıkta değerlendirilecektir.

2.2.1. Duyguların Sınıflandırılması

Thompson ve Hoggett (2012, s. 12), insanların toplumsal yaşama karşı duygularını anlamının ve açıklamanın bir yolunun tipolojiler geliştirmek ve bu tipolojilerin politikayla olan bağlarını açıklamak olduğunu belirtmişlerdir. Bu açıklama çabasına istinaden altı kalemden oluşan bir sınıflandırma yolunu izlemişlerdir. Bizim yapmaya gayret göstereceğimiz sınıflandırma, bu çalışmayı esas alsa da diğer kaynaklardan da yararlanarak oluşacak bir sentezi ifade edeceğinden, sınıflandırma kalemleri farklılık gösterebilecektir.

2.2.1.1. Olumlu Duygular

Olumlu duygular gerek bireyin iç dünyasında gerekse toplumsal ve siyasal hayatta “iyi” hissettiği durumların ifadesidir. Bu açıdan sevgi, güven, mutluluk, merhamet gibi hisler bu başlık altında değerlendirilir.

Dikkat çekilmesi gereken bir husus ise “endişe” gibi kulağa olumsuz gelen duyguların aslında olumlu bir yaklaşım olabileceğidir. Örneğin; gelecek nesiller için endişelenmek, onların iyiliği için bir organizasyona katılmaya neden olabilir; haliyle bu tutum olumlu bir davranışla sonuçlanmış olur. Benzer şekilde insani ve çevresel kriz yaşayan topluluklara karşı “empati” kurmak da olumlu sonuç doğurabilir. Bu bağlamda endişe ve empati de duygu sınıflandırmasında olumlu tarafta yer almaktadır. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 12,13)

Dolayısıyla olumlu duygular, kişinin kendini topluma veya bir siyasi figüre ait hatta topluma karşı sorumlu hissettiği; yıkıcı değil, daha çok yapıcı davrandığı duygu durumlarıdır diyebiliriz.

2.2.1.2. Olumsuz Duygular

Olumlu duyguların aksine, olumsuz duygular, bizi toplumsal ya da siyasi bir figürden iğrendiren veya uzaklaştıran hissiyatlardır. Başkalarını hedef alan en güçlü olumsuz duygular, iğrenme ve hor görmektir. Yine toplumsal hayata yönelik zararlı duyguların başında gelen öfke, kin, nefret ve kötü niyet gibi duygular, “hınç” duygusuyla bağlantılıdır. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 13-15)

Olumsuz duyguları da olumlu duygulara benzer şekilde içsel ve dışsal olarak ayrılabilir. Örneğin, bir üst paragrafta yer alan iğrenme, hor görme gibi duygular dışsal; buna ek olarak suçluluk, pişmanlık gibi olumsuz duygular da içsel olarak kabul edilebilir. Nefret, kin gibi duygular ise olayın mahiyetine göre içsel ve dışsal ağırlıkta olabilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen ve diğer duygularla bağlantılı olan “hınç” duygusu üzerinde biraz durmak gerekirse, konuları veya buldukları durumla alakalı öfkelerini bastırmaya zorlananların hissettikleri güçsüzlük duygusu ve acının dönüştüğü saldırgan durumdur denebilir. Hınç duygusu kanalize edilerek ırkçılık, milliyetçilik şovenizm gibi ideolojilerin kullandığı bir araca dönüşebilir. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 15,16)

Anlatılanlardan yola çıkarak olumsuz duyguların, kişinin topluma veya bir siyasi figüre karşı anlaşmazlığının, şikayetinin ve hatta yıkıcı etkisinin görüldüğü duygu durumlarıdır denebilir. Toplumdaki diğer bileşenlere karşı ortaya çıkabilecek bir şovenizm olabileceği gibi, bir azınlığın bağlı bulunduğu politik organizasyona karşı yıkıcı tutumunu da ortaya çıkarabilir.

2.2.1.3. Diğer Duygular

Olumlu ve olumsuz duygulardan ayrı değerlendirilebilecek bazı duygular; kayıp, acı ve adaletsizlikle bağlantılı duygular olarak sayılabilir. Bunlara ek olarak yine bazı “uçuk” duygular bulunmaktadır.

Kaybetmeye yönelik duygular sosyal ve ekonomik değişimlerle (örneğin sığınma) ilgili olup hayal kırıklığı, üzümlük, hüzün gibi türlerle kendini gösterebilir. Kayba yönelik bu hisler, sembolik kaynaklara erişebilirlerse kültürel ve milli kimliklerin kurulmasına kaynak sağlayabilir. Acı duygusunun en açık örneği ise kine veya hor görülmeye maruz kalmış kişi veya gruplarda ortaya çıkan utanç ya da aşağılık duygusudur. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 16,17) Acının artması dünyanın çeşitli yerlerinde görülebileceği üzere çatışmalara dahi yol açabilir.

Adaletsizlik duygusu daha çok protestolara yol açarken bazı “uçuk” sayılabilecek duyguların neden ve sonuçları daha değişik görünümledir. Mesela; kaygı, korku ve terörün toplum üzerinde güçlü bir etkisi bulunduğu bilinmektedir. Amerika’nın paranoyak politika stili ise bu duyguların kötüye kullanılmasının en çarpıcı örneğidir. Teröre maruz kalma hissini topluma yayan ABD, terörü önlemeyi bir araç olarak kullanarak topluma, uygulayacağı saldırgan politikaları kabul ettirmektedir.

Duygular esas itibariyle olumlu ve olumsuz duygular ve bu ikisine ek olarak adaletsizlik gibi spesifik konularla ilgili duygular olarak sınıflandırılmaktadır. İlerleyen başlıklarda görüleceği üzere, Türkiye’deki kültür gibi bazı koşullara istinaden, çalışmamızda duygular temel olarak olumlu ve olumsuz şeklinde sınıflandırılarak ele alınacaktır.

2.2.2. Duygu Türleri

İnsan duygularını, üç aşamalı bir sınıflandırmaya tabi tutmuş olan Parrott (2001), toplamda 146 duygu sınıflandırmıştır. Bunlardan en temelleri ise “birincil duygular” olarak sınıflandırdığı altı duygudan oluşmaktadır. Sevgi / Aşk, Neşe, Şaşkınlık, Öfke, Üzüntü ve Korkuyu birincil duygu olarak tanımlanmıştır. (Parrott, 2001, s. 24) Bu çalışmada, bu altı temel duygu türünün ve bazı alt duygu türlerinin siyasal psikoloji açısından değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır. Ancak üzerinde çalışma kapsamına alınacak duyguların seçiminde özellikle siyasal alanda belirgin ve daha etkili olduğu düşünülen duygular öne çıkacaktır. Örneğin; Parrott (2001), kendi çalışmasında “şaşkınlık” duygusunu birincil duygu olarak görmüş olsa da bu duygunun anlık etkisini ancak laboratuvar ortamında ölçülebileceğinden ve çalışmanın yönteminin deney içermemesinden dolayı kapsam dışında tutulmuştur. Nitekim anlık duyguların siyasal alandaki etkilerini ölçmek son derece zordur. Diğer taraftan uzun vadeli duyguların siyasal davranışla ilişkileri, daha kalıcı ve daha ölçülebilir olduğu düşünülmektedir. Örneğin birincil duygular arasında yer almayan “güven” duygusu gerek siyasal alandaki rolü gerekse bu coğrafyadaki belirgin bir duygu oluşu nedeniyle çalışmada yer alan öncelikli duygulardan biridir. Bu açıdan çalışmadaki duygulara yönelirken sadece kaynağa bağlı kalmayıp aynı zamanda belirli koşullara göre öne çıkan duygularla ilgili düzenleme yapıldığı belirtilmelidir.

2.2.2.1. Sevgi

İnsanlık tarihi boyunca hayatta kalabilme sürecinde en işlevsel duyguların başında korku ve aşk gelir. Ancak İngilizce’de yer alan “*love*” sözcüğü ile Türkçe’deki aşk ya da sevgi sözcüğü farklı anlamlar barındırabilmektedir. Bu noktada İngilizce’deki *love* (aşk), sevgiyi (*fondness*) ve daha yoğun bir ifade olan vurulmayı (*infatuation*) bünyesinde barındırmaktadır. Türkçe’de aşk sözcüğü derin bir tutku içerirken, sevgi ise daha genel olarak aileye, arkadaşına hatta doğaya dahi duyulabilecek bir ifadedir. (Ercan, 2018, s. 117-118) Bu açıdan bakınca siyasal yapılara ya da siyasal aktörlere karşı duyulan beğeni duygusu sevginin kapsamında yer almaktadır. Ancak kimi zaman bazı liderlere yönelen sevgi, fanatik bir boyut kazanarak bir tür aşk niteliği kazanabilmektedir.

Politik alandaki bu sevgi ifadesi, eğer sisteme karşı duyulan sevgi ise var olan siyasal yapıyı; daha özel bir aktöre karşı ise -örneğin bir siyasi parti lideri- ilgili lideri ve ona ait görüşleri onaylamakla sonuçlanır.

Ancak çalışmamızın ilerleyen safhalarında, özellikle Türkiye’deki siyaset ve duygu ilişkisi değerlendirmesinde bazı olumlu duyguların iç içe geçtiğini, bazılarının ise Avrupa’da karşılığı olsa dahi Türkiye’de olmadığı görülmüştür. Bu değerlendirme sonucunda alan araştırması yaparken sevgiye yönelik sorular sormak yerine sevgiyi de kapsayacak şekilde mutluluğa yönelik sorulara yer verildi.

2.2.2.2. Mutluluk - Neşe / Keder - Üzüntü

Neşe ve mutluluk birbirine çok benzer duygular olmakla birlikte neşe, sevinç halinin dışı vurulduğu anlık bir durumu; mutluluk ise neşeye oranla sevginin daha ılıman yaşandığı dönemsel bir durumu ifade eder. Her iki halde de ortak olansa arzu edilen bir durumun gerçekleşmesi halinden kaynaklanan memnuniyettir. Çalışmada kaynak olarak kullanılan duygu sınıflandırmasında mutluluk neşenin altında yer alan duygulardan biri olarak sınıflandırmıştır. (Parrott, 2001, s. 24) Ancak gerek anlam yakınlığı gerekse kültürümüzdeki ve dilimizdeki bu iki duygunun benzerliği, ikisini birlikte ele alabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Siyasal açıdan neşe ya da mutluluk duygusu etken değil edilgen bir yansımaya sahiptir. Yani bu duygu durumları bireyi etkilediği kadar; bireyin deneyimlerinden de etkilenmektedir. Örneğin; desteklediği partinin seçimleri kazanması sonucu kişinin neşelenmesi bir sonuç karşısındaki duygusal ifadedir.

Arzu edilmeyen bir olayın gerçekleşmesinden kaynaklanan ruhsal durum olan üzüntü, ruhun tedirgin olması olarak tanımlanır. Hayal kırıklığı, utanç, keder şeklinde ortaya çıkabilir. Solomon (2016), üzüntü ve kederi “negatif duyguların en negatifi” olarak tanımlar. Yazarın bu kararına neden olan şey, insanda acı çekmeye neden olmasıdır. (Solomon, 2016, s. 121)

Siyasal alanda üzüntünün ortaya çıkması iki türdür. Bunlardan birisi daha çok anlık bir üzüntü ile eşdeğer sayılabilecek olan duygu durumudur. Örneğin, bir toplumda siyasal bir seçimin kaybedeninin yaşadığı üzüntü buna örnektir. Diğeri ise örneklerini görmek istemesek de tarih boyunca tanıklık ettiğimiz insanlık suçları gibi meseleler karşısında duyulan üzüntüdür ki bu durum ağır bir kedere yol açar. Örneğin, Hocalı Katliamı'nın Azerbaycan Türkleri üzerinde bıraktığı etki yaşanan ağır kayıplardan dolayı keder boyutundadır.

2.2.2.3. Güven / Güvensizlik

Güven duygusu, sözlükte; korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu olarak tanımlanır. (Türk Dil Kurumu, 2019) Bazı kaynaklarda korkunun zıddı olarak da tanımlanan güven duygusu, insanoğlunun doğumundan itibaren arayışta olduğu bir duygudur. (Tarhan, 2019, s. 77)

Özellikle duyguların bireylerin davranışlarına etkilerinden bahsedilecek olan kısımda değinileceği üzere; bazı görüşlere göre, bireylerin siyasal duygularla ilgili yaklaşımında kontrol altına alma mekanizması etkili olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kontrol mekanizmasını yani çevre hakkında olup bitenler üzerinde bilgi ve tesir sahibi olmayı en çok etkileyen duygu güven duygusudur. Çünkü kişiler kendilerini güvende hissettiklerinde her şeyin kontrol altında olduğunu düşünürler. (Tarhan, 2019, s. 78) Bu noktadan hareketle, güven duygusunun, öfke duygusu ile birlikte siyasal alana ve siyasal katılıma etki eden en önemli duygulardan biri olduğu söylenebilir.

Güven duygusu, daha önce açıklamış olduğumuz sevgi duygusu ile doğru orantılı olarak artarken, korku ve tehlike durumlarında ise azalır. Dolayısıyla bireysel üzerinde siyasal açıdan güven duygusu değerlendirilirken ülkenin iç ve dış tehdit algısı belirleyici olmaktadır. Tehdit algısına ek olarak “itaat” durumu da özellikle ülke yönetiminde yöneticilere olan güven duygusunu etkilemektedir. Yönetici ya da lidere “gönüllü itaat” ile bağlı olan kişilerde güven duygusunun daha yüksek olduğu söylenebilir. Bir diğer

deyişle güven duygusunu gönülle itaate çevirebilen yöneticiler arasından önemli liderler çıkmaktadır. (Tarhan, 2019, s. 79, 82, 83)

Siyasette güven duygusu sadece liderlerin kendi ile ilgili olmayıp aslında sistemin özellikleri ve işleyişi ile de yakından ilişkilidir. Özellikle demokratik rejimlerde, diğer rejimlerden farklı olarak halk oyu ile iktidara gelindiği için iktidarı hedefleyenler veya elinde bulunduranlar tarafından halkın güveni kazanılmak zorundadır. Bu açıdan halkın güveni bittiğinde iktidarın meşruiyeti de sorgulanabilir hale gelir. (Akgün, 2001, s. 17) Türkiye’de siyasal güven konusunda sadece demokratik düzey değil siyasi ve idari kurumların performansı da önemli bir etkidir. Türkiye’deki siyasal güvensizliğin en önemli etkeni, siyasi ve idari yapıda gerçekleşen adaletsizlik ve haksızlıklar olduğu belirtilmiştir. (Akgün, 2001, s. 18) Bu durum, liderin bireysel kabiliyetleri kadar sistemin kendisinin hatta sistemdeki işleyişin ne kadar adil olduğunun da siyasal güveni etkilediğini göstermektedir.

Tüm bu noktalardan hareketle güven, bir siyasal sistemdeki katılımcıların, siyasal katılım seviyesini, hatta sadece katılımı kalmayıp siyasal davranışlarının her türlüünü ölçmekte kullanılması gereken bir duygu olarak öne çıkmaktadır.

2.2.2.4. Umut / Umutsuzluk

Umut, olması beklenen veya olması düşünülen bir olguya yönelik duygudur. Motivasyon açısından önemli kabul edilen unsurlardan birisi beklenti duymak olduğu için umut duygusunu kişinin harekete geçmesinde önemli bir etmendir. (Tarhan, 2019, s. 86)

Literatürde umut duygusunun etkisine yönelik net bir çalışma bulamasak da özellikle 2010 yıllarından sonra dünya çapında yaşanan toplumsal ve siyasal olumsuzluklar, umutsuzluğa yönelik eserlere konu olmuştur. Örneğin, Slavoj Zizek (2017, s. 234-235) kitabında küresel çaptaki terörizmden, ekonomi savaşlarına kadar birçok örnek vererek olumsuzlukları yansıtmış ancak bu umutsuzluğun dahi bir değişim için cesarete neden olabileceğini söylemiştir. Dolayısıyla bu örnek dahi bir beklenti ve buna bağlı olarak umut duygusunun siyasette ve özellikle siyasal katılımı rolünün olduğunu göstermektedir.

Bu açıklamaya ek olarak güncel siyasete de bakıldığında, özellikle seçim dönemlerindeki kampanyalarda seçmenler üzerine adaylar tarafından sürekli olarak umut duygusunun aşılandığını görülebilmektedir. Özellikle mevcut ortamda bir kriz söz konusu olması halinde geleceğe yönelik bu umut aşılama davranışının yükseldiği

gözelemlenmektedir. Umut duygusunun, sevgi ve güven duygusu ile yatay ilişkisi söz konusu olduğu için de (Tarhan, 2019, s. 87) bu durum ilgili aday üzerinde olumlu algının oluşmasına katkı sunmaktadır. Dolayısıyla olumlu algı ile seçmen kitlesinin siyasete olan ilgisinin ve katılımının artması hedeflenmekte ve kısmen de sağlanmaktadır.

2.2.2.5. Öfke

Öfke; engellenme, incinme ve gözdağına maruz kalma gibi olumsuz koşullar altında ortaya çıkan saldırganlık tepkisi olarak tanımlanır. (Türk Dil Kurumu, 2019) Nasıl ki sevgi, güven, merhamet hissiyatlar, duygu ölçeğinin olumlu yanındaysa öfke de bu ölçeğin olumsuz yanında yer alır. Dolayısıyla nefret, kin, iğrenme gibi hislerle olan bağlantısı diğer hislere göre daha güçlüdür. Öfke hem duygunun sahibini hem de karşısındaki tahrip edebilir.

Öfkenin düzeyi duruma ve kişiye göre değişebilir. Buna ek olarak öfkenin birikme özelliği bulunmaktadır. Birikme özelliği sayesinde yıllarca biriken öfke duygusu, insanlık tarihi boyunca saldırganlığa, savaşımlara, yıkımlara ve cinayetlere neden olmuştur. Belki de karşımızdaki kişide görmeyi en az istediğimiz ve bizi en çok rahatsız eden duygudur. (Bahtiyar, 2018, s. 146)

Siyasi açıdan bakıldığında özellikle sağ popülizmi açıklamada biriken öfke duygusunun işlevinden bahsedilir. Hatta sağ popülist bir lider iktidara geldiğinde, onu yönetmeye meşru görmedikleri için devirmeye çalışan sol ekseni de motive eden duygu öfke olarak tanımlanabilir. Ancak sağ popülist lider sadece öfkeden beslenmez; aynı zamanda öfkeyi yönlendirir. Öfkeyi yönetme ve yönlendirme becerisi ile sağ popülizm, insanların öfkelerini gelir eşitsizliği ve adaletsizlik gibi asıl sorunu teşkil eden meselelere yönlendirmesini önler. (Yanık, 2017, s. 1,3) Bu sayede öfkeli muhaliflerin sistemi değiştirmeye yönelik tehditlerini kendi üzerine çekerek engellediği gibi, öfkeli halkın asıl sorunlara odaklanmasını da en azından erteler. Bu değerlendirme bize, öfkenin özellikle var olan iktidar ve sisteme muhalefet etmedeki etkisini göstermektedir.

Öfkenin siyasal katılmaya etkisi gözetildiğinde öfkeyi diğer duygulardan ayrı bir yere koymak doğru olacaktır. Çünkü özellikle Amerika'da yapılan araştırmalara göz atıldığında öfkenin siyasal katılmaya güçlü bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Hatta olumsuz bir duygu olan öfkenin bu yönü siyasal açıdan olumlu bir bileşen olarak ele alınmıştır. (Valentino, 2011, s. 168)

Öfke, siyasi olarak birçok önemli olayda rol oynamıştır. Özellikle baskıcı rejimlere karşı toplumun üyelerinde ortaya çıkmış, tarih sahnesinde önemli kalkışmalarda kendisini göstermiştir. Buna ek olarak bazı toplumlarda, toplumun dışına itilen ya da haksızlığa maruz bırakılan kesimlerin üyelerinde öfke kendisini belli eder ve yönetime karşı bir tepki olarak ortaya çıkar. Genel olarak dışa vurulabilen öfke saldırganlığa dönüşebilir; Dışa vurulamayan öfke ise bireylerde “hınç” duygusuna neden olur. Buradan hareketle öfke, bir siyasal sistemde güven duygusu ile birlikte siyasal davranış ve siyasal katılımı ölçmekte öncelikli olarak üzerinde durulması gereken duygulardan biridir.

2.2.2.6. Korku

Korku, gerçek veya beklenen tehlikeler karşısında uyanan bir duygu durumu olarak tanımlanır ve en belirgin göstergesi olarak kalp atışlarının hızlanması gösterilir. Aşk ile birlikte insanlık tarihi boyunca en önemli duygu olarak kabul edilebileceğini yukarıda belirtmiştik. İnsanın biyolojik olarak çoğalmasında aşk ne kadar işlevsel bir göreve sahipse, insanı dış dünyanın tehlikelerine karşı korumada korku da bir o kadar önemli bir işleve sahiptir. Solomon (2016), kitabında, “korku olmasaydı her türden tehlikeye karşı savunmasızlığa meydan verir, ölümcül durumları karşımıza alırdık” der. (Solomon, 2016, s. 54) Korku, tehlikelere karşı üstlendiği bu tedbir alma işlevi sayesinde insanlığın özellikle doğal tehlikeler karşısında hayatta kalmasını sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında ne kadar duygu ölçeklerinde olumsuz duygular arasında yer alsada sahip olduğu olumlu işlev sayesinde, aslında duyguların ayrımının bu kadar net yapılamayacağını gösterir.

Korku duygusu ve korkmak, sadece bireysel olmanın ötesinde devlet-birey ilişkilerinde de önemli bir yer teşkil etmektedir. Korku duygusunun özellikle etik ve politik alanda diğer duygulara göre baskın görülmesinden dolayı kitleleri etkileyecek gücü olduğu vurgulanır; bu açıdan bireysel korkudan ne kadar etkilenirse, devlet de o kadar tutkulu olur. Hatta Nazi Almanya’sında korku ve umut duygularıyla köleleştirilen insanların gerçekten faşizmi arzuladığı söylenmiştir. (Akt. Başaran) (Başaran, 2016, s. 188)

Ancak bir diğer düşünürü göre; korku var olması gereken bir duygudur. Anders, insanların umut duygusu ve ütopya arzusu ile bir konformizme bağlanmasından çok korku duygusu ile tehditlerin farkında olmasını salık verir. Burada bahsedilen korku

durumu, korkunun asıl anlamının altında yatan tehlikelere karşı korunmak olarak vurgulanmaktadır. (Akt. Bora) (Bora, 2020, s. 1-2)

Siyaseten korku duygusu, özellikle siyasi tarihte kendini gösteren olumsuz vakalar esnasında bireylerin yaşadığı bir durumdur. Bir önceki başlıkta bahsettiğimiz üzere bir insanlık suçu ile karşı karşıya kalacağını düşünen bir toplulukta korku duygusu oluşur. Yine baskıcı rejime sahip birçok ülkede, bireylerin korku ile yaşadıkları ve özellikle kamusal politikalar karşısında herhangi bir tehlike ile baş başa kalmamak adına korku ile yaşadıkları görülmüştür; bu durum o bireyleri daha pasif bir siyasi ve toplumsal konuma sürükler.

2.2.2.7. Nefret

Nefret, bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik bir duygu olarak tanımlanır. (Türk Dil Kurumu, 2019) Ancak bu sade tanıma eklenmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Kişiler, kendisine zarar vereceği endişesi duyduğu kimselerden nefret ederler ve o kimselerin veya olguların yok olmasını arzu ederler. (Tarhan, 2019, s. 199) Dolayısıyla nefret aslında bir endişenin karşılığı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde doğru seviyede nefretin, kişiyi tehlikelerden koruyabileceği söylene de nefret duygusu çoğunlukla bir endişenin karşılığı olarak değil karşıt kimsenin bir özelliğinin beğenilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum nefret duygusunun, neredeyse bütün düşünürler tarafından olumsuz duygular kategorisine yerleştirilmesine neden olmaktadır.

Bu ikinci olumsuz durumla ilgili olarak, Robert C. Solomon (2016, s. 166) kitabında nefretin veya hasedin nesnesinin genellikle değiştirilemeyecek olan özellikle olduğundan bahseder. Bunlar doğuştan gelen özellikler, doğuştan gelen haklar, yetenekler, dış görünüş veya meziyetler şeklindedir. Aslında toplumsal ve siyasal açıdan da nefret duygusundan bahsedildiğinde, bu saydığımız değiştirilemeyecek olan özelliklere yönelik bir nefret duygusundan bahsedilmektedir. Özellikle, bir kimsenin veya toplumsal grubun kalıtsal veya kültürel niteliklerine duyulan nefret toplumsal ve siyasal nefretin nesnesi olmaktadır. Siyaset psikolojisinde ve diğer disiplinlerde, çoğunlukla azınlıklara yönelik araştırmalarda bahsi geçen nefret ögesi bu kalıtsal ve kültürel nitelikler üzerinden inşa edilebilmektedir.

Siyasal katılma konusunda nefretin önemine bakıldığında ise nefretin bir propaganda aracı olarak kullanılabilirdiği gözlemlenebilmektedir. Nevzat Tarhan (2019, s.

200) kitabında bu durumun psikolojik savaş stratejistleri tarafından kullanıldığını söyler. Toplumda yer alan bir sembol üzerinden halkın nefret duyguları beslenerek halk iki gruba ayrılmaktadır. Bu bağlamda, güncel siyasette de bu durumun karşılığını görülmektedir; ilgili sembolü sevenler ve nefret edenler olarak ayrılan halk kitlelerinden her parti kendi pozisyonları doğrultusunda oy istemektedir. Bu durum, araştırmacılara nefret duygusunun siyasal katılmada rolü olduğunu ve siyasal katılmaya yönelik bir araştırmada ölçülmesi olası bir duygu olduğunu göstermektedir.

2.3. Duyguların Bireylerin Siyasal Davranışlarına Etkisi

Önceki konularda değinilen belirsizlikler, politikada duyguların rolüne karşı olan tutumlarımızı etkiliyor. Bu tutumlar üzerine açıklamalar yapan bir görüşe göre, duygular siyasetin bir parçası olmamalıdır. Bu görüşe göre, duygulardan etkilenen siyasal aktörler irrasyonel ve savunulamaz kararlar alırlar. Bunun yanında bir politik demogog bir kitlenin duygularını kötüyü kullanarak onlara yapmayacakları bir şeyi yaptırabilir. Bu türden bir popülizm ile faşizm arasındaki sınır oldukça geçirgendir. Tüm bu anlatılanlardan dolayı bu görüşün takipçileri duyguların politikada yer almaması gerektiğini savunur. Ancak duyguların politikadaki yerine ilişkin başka bir bakış açısı bulmak da mümkündür. Bu karşıt görüşe göre dünyamızda duyguların ortadan kaybedilemeyeceği açıktır. Yine bu görüşün takipçilerine göre siyaset dünyası duygulardan arındırılmamalıdır; insanlar içten konuşan politikacılara iyi niyetle bakarlar. Bununla birlikte ekolojik bozukluk ve şiddetli terörizmin tehdit ettiği dünyada “öfke”li ve “korku”lu olmak için iyi nedenlerin var olduğu vurgulanır. Bu tür duygular, uygun tepkilerdir ve de hareketleri tehlikeye yönlendirmek için motive ederler. (Clarke, Hoggett, & Thompson, 2006)

Genel olarak bakıldığında ise -olumlu / olumsuz duygu türlerinden bahsedilen kısımda anlaşılacağı üzere- aşk, sevgi, güven, merhamet, neşe gibi duyguların mevcut siyasal düzene karşı olumlu bir siyasi tavra yol açtığı; siyasal aktörler bazında incelendiğinde ise desteklenen siyasi lider ya da partiye karşı bu olumlu duyguların ortaya çıktığı söylenebilir. Korku, iğrenme, nefret, öfke, üzüntü gibi duyguların ise istenmeyen siyasi durumlar karşısında ortaya çıktığı ve özellikle baskıcı rejimlerin hüküm sürdüğü yerlerde yaşayan kişilerde ve toplumsal açıdan dışa itilen kesimlerin üyelerinde ortaya çıkmaktadır.

Her kültürün duyguların etkisi karşısında aldığı tavır farklı olmaktadır. Örneğin; liberalizmin kökleştiği ve yalnızca katı rasyonel davranışların kabul gördüğü bir

toplumda duyguların etkisiyle hareket etmek negatif bir tepkiyle karşılanabilir; hatta duygularıyla hareket edenler “akılsız” olarak görülebilirler. Oysaki kültürleri gereği duygulara yoğun atıf yaparak yaşayan toplumlarda yalnızca kişisel çıkarlar doğrultusunda davranmak ve duygusuz kalmak ayıplanabilmektedir. Dolayısıyla bu kültür farklılığından dolayı duygusal değerlerine yönelik manevi çıkarlara fazlaca önem veren kişilerin akılsız olarak yorumlanması yerine dünyada değer atfettikleri olguların farklı olduğu şeklinde bir yorum yapılması doğru olacaktır.

Duyguların katılma ile ilişkisine odaklanan “*Duyguların bilişsel değerlendirme teorisi*” (*Cognitive evaluation theory of emotions*) adı verilen bu kurama göre; bireyler duyguları ile başa çıkmak için eylemlerde bulunurlar. Yani duyguların etkileriyle hareket etmekten ziyade çevrelerinde dönen dünyaya dair bilgi edinmek için duygularına bakarlar. (Valentino, 2011, s. 159) Bu teorinin duygularla ilgili olarak odaklandığı en önemli nokta “kaygı” ve “öfke”nin işlevidir. Siyasal katılmada öfke, tehditin kaynağı belli olduğunda ve bireyler durum üzerinde kontrol sahibi olduklarında etkili olmaktadır. Kaygı ise bireyler durumun nedenini tam olarak bilemediklerinde veya durum üzerinde tam anlamıyla kontrol sahibi olmadıklarında ortaya çıkar. (Valentino, 2011, s. 159) Bu anlamda, bilişsel değerlendirme teorisinin ortaya attığı fikir ele alındığında şu sonucu ulaşmak mümkün olacaktır:

Bireyler demokratik bir sistemde baskıya maruz kaldıklarında buna karşı itiraz edebileceklerinden dolayı bu öfke duygusunu tetikleyecektir. Öfke ise farklı türlerde siyasal davranışı ve katılımı ortaya çıkararak, olumsuz durumu düzeltmeye yönelik bir çaba ortaya çıkaracaktır. Ancak demokratik olmayan bir sistemde baskıya maruz kalan bireyler duruma karşı tam anlamıyla tepki gösteremeyeceklerinden dolayı bir korku ve kaygı hali ortaya çıkacaktır. Bu durum ise siyasal katılmayı öfkenin aksine olumsuz etkileyebilir, yani katılmayı azaltabilir. Çünkü demokratik olmayan bir sistemde bireyin başına gelebilecek tehlikeler üzerinde kontrol sahibi olmaması onu daha edilgen bir konuma getirebilir.

2.4. Duyguların İşlevleri

Şu ana kadar bahsedilen, duyguların tüm etkilerinin aslında kendi içinde bir amacı vardır ve bu amaçlar hayattaki davranış ve rolümüzü belirlediği için duyguları işlevsel kılar. Buradan hareketle duyguların belli başlı işlevlerini incelemek, duyguların

hayatımızdaki faydalı yönlerini keşfetmemizi ve sosyal meselelerde, uzun yıllar boyunca algılandığının tersine, “aklın karşıtı” olmadığına dair bir fikir kazandırabilir.

Siyaset psikolojisinin tarihsel gelişim sürecinde, birçok düşünür duyguların, “rasyonelite”nin kabul ettiğinin aksine aklın tamamlayıcı olduğunu söylediler. Hatta duygu felsefecisi Robert C. Solomon (2016) bir eserinde “duyguların akli”ndan bahsetmiştir ve duyguları “dünya ile başa çıkma stratejileri” olarak görmüştür. (Solomon, 2016, s. 13,14) Özetle, duyguların akli sözcüğünden kastın, duyguların dayandığı mantıktır; o da dünyadaki her tür olayla başa çıkarken bize kazandırdıkları işlevlerdir.

Duyguların işlevi ile ilgili ayrıntılara geçmeden önce, duyguların işlevselliği ile ilgili en genel tanım şöyledir: “Duyguların bütün işi; ruhumuzun, doğanın bize yararlı dediği şeyleri istemesini ve bu isteğinde kararlı olmasını sağlamaktan ve bedenimizi istekleri yerine getirecek şekilde hareketlendirmekten ibarettir.” (Descartes, 2017, s. 70)

Duyguların işlevlerinin sıralandığı bir çalışmada, duyguların hayatımızı sürdürmede ve kararlar almamızda bizi harekete geçirdiği vurgulanmıştır. Kişi, beslenme, barınma ve vücut ısısını koruma gibi üç temel ihtiyacını karşılarken elbette aklını kullanacaktır ancak sürekli daha fazlasını isteyen bir biçimde davranacaktır. (Çeçen, 2002, s. 164,165) Bu açıdan duygular kişinin akıl dışı vermesine sebep olabilese de motivasyon kaynağı oldukları ortadadır.

Kısaca bahsettiğimiz duyguların işlevlerine yönelik olarak, Çeçen, R.’nin (2002) doktora tezinde sıraladığı ve kısaca özetlediğimiz duyguların bazı işlevleri şöyledir:

- “Duygular, organizmaların uyumuna yöneliktir, yani adaptasyon sağlamamıza yardım ederler.”
- “Duygular, hedef yönelimli davranışların ortaya çıkmasında önemli ve yaşamsal motivasyon sağlarlar.”
- “Duygular, kişilerin belli bir biçimde davranışta bulunmasına neden olan bilgiyi sağlarlar. Yani bir çeşit davranış eğilimini oluşturmaktadırlar.”
- “Duygular, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaları noktasında gerekli itici gücü yani güdülemeyi sağlarlar.”
- “Duygular, sistemler arası öncelikleri örgütler. Örneğin potansiyel bir tehlike anında yaşamı koruma ile ilgili duygular öncelik kazanacak ve davranışlar buna göre şekillenecektir.”

- “Son olarak duygular, insanların kendilerini ifade etmelerinin bir şeklidir.”
(Çeçen, 2002, s. 167, 168)

2.5. Bazı Duygusal Temalar

Thompson ve Hoggett’in (2012), Aralık 2006 ile Haziran 2008 arasındaki on sekiz aylık seminer dizisinin ardından topladıkları yazılarda, duyguların politikadaki yerleriyle ilgili yedi farklı tema üzerinde durulmuştur.

İlk tema olarak, Aristo ve Antik Yunan’da duygular ile politik konuşma, retorik arasındaki ilişki konu edinilmiştir. Yunanlar için duyguların politik argümanlarda kullanımı tartışma konusuydu. Aristo, Platon’un daha rasyonalist zorlamasını önlerken, retorik konusunu pratik tartışma ve diğerinin ruhunu kazanma adına zorunlu bir alan olarak gördü. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 6-7)

İkinci temaya göre duygular çatışma dinamiklerinin ve çatışma sonrası durumların bütünleyicisidirler. Birinin kendi grubunu sevmesiyle, kaçınılmaz biçimde, diğer gruptan nefret ettiği çatışma durumlarında, bu temanın canlı örneği oluşturulmaktadır. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 8)

Üçüncü olarak, duyguların sosyal hareketlerdeki rolü önemli bir ilginin konusu olmuştur. Politik ve toplumsal hareketlerdeki mobilizasyonda sevgi, utanç, öfke ve neşe gibi duyguların rolünü analiz etmişlerdir.

Dördüncü alan, duyguların anlaşılmasının politik kampanyalarda ve iletişimde katkısının olduğuna dair alandır. Seçmenlerin duygusuz ve mantıklı kimseler olduğu yargısına karşı geliştirilmiştir. Seçmenlerin sahip oldukları düşüncelerde biraz tutarlılık olabilir, onlar güçlü bir biçimde “bizim gibi insanlar ne düşünüp ne hissediyorlar” fikriyatından etkilenirler. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 9)

Beşinci olarak, hissiyatlar ayrıca hükmetme işlemi ve politika yapım süreci ile yakından ilgilidir. Geç modernite döneminde, devlet, ahlaki paniklerde ve tehlikeli panik anlarında kendini duyuran toplumsal kaygının odaklandığı nokta olmuştur. Bu durumda bu görüşe göre, eğer hükümetler bu tür endişe ve kaygıları kapsayamazlarsa, o zaman bu tür hissiyatları tasarlarlar, davranışa dökerler veya şekillendirirler. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 10)

Son dönemlerde geliştirilmiş olan altıncı tema, duyguların anlaşılmasının politikalarda insancıl bir tetikleme yapacağı düşüncesiyle ilgilidir. Bu temaya göre;

merhametin doğası, diğerlerinin duygu ve dürtüleri ile ilişkilidir ve merhamet, başkalarını düşünmeyle ve diğer toplumsal dayanışma formlarıyla bağlantılıdır. Küreselleşmiş toplumlarda, demokratik ilke ve uygulamaların genişletilmesi ihtiyacı, demokratik değerleri zenginleştirme ve derinleştirmeye yönelik çeşitli araştırmaları harekete geçirdi; bazı yazarlara göre, merhamet duygusu, demokratik olan bu duygu-dürtü fikrini yakalamaktadır.

Yedinci ve son olarak, uluslararası ilişkiler alanında duygularla ilgilenme fikri vardır. Bu kısım spesifik bir tavrı simgelemektedir; 11 Eylül olaylarının ardından korku ve paranoyanın dünyadaki rolü. Buna paralel olarak, özellikle Ortadoğu’da korkunun, aşığılanmanın ve şiddet siyasetinin rolüne olan ilgi büyümektedir. (Thompson & Hoggett, 2012, s. 11)

Bu temalara değinmemizin nedeni, ilk başlıkta da bahsettiğimiz üzere duygular ve siyaset ilişkisine dair çok farklı ve yeri geldiğinde birbirine zıt olan yaklaşımlar bulunmaktadır. Gerek bu yaklaşımlara değinmiş olması, gerek 21. Yüzyılda gerçekleşen bazı olaylara siyaset psikolojisi çerçevesinden bakmış olması nedeniyle bu temalara bir alt başlıkta yer verilmesi gerek görülmüştür.

2.6. Sosyal Yapı Üzerinde Duygusal Analizler

Araştırmacılar, bilerek veya bilmeyerek duyguları üç farklı analiz düzeyinde incelemişlerdir. Bu analiz düzeyleri: “Birey”, “Grup” ve “Sistem”den oluşmaktadır. (Solak & Sümer, 2015, s. 202) Bu çalışmada analiz düzeyleri kısaca açıklanacak olsa da çalışmanın ana hedefi bu düzeyleri ayrı ayrı incelemek değil; siyasete etki eden duygulara -hangi düzeye etki ederse etsin- odaklanmaktır, bu bağlamda asıl amaç, duyguların bireyi, grubu ya da sistemi üzerindeki etkisini ve bireyin katılıma etkisini açıklayabilmektir.

2.6.1. Birey Düzeyinde Analizler

Birey düzeyindeki analizler, diğer iki düzeye göre daha fazla ilgi odağı olmuştur. Bu düzeyde, sosyal olgular kişisel deneyimler, kişisel kimlik, bilişsel değerlendirmeler gibi yalnızca bireyi ele alan başlıklar altında incelenir. Bu açıdan birey düzeyindeki duygular, kişinin yalnızca kendisini düşündüğünde hissettiği duygulara karşılık gelir. Bu duygular, bireyin kimliği ile ilgili güdü, hedef, algı ve atıflarına yöneliktir. Bu cümle şu örnekle desteklenmiştir: Kişinin bireysel kimliği belirgin olduğunda kendisini neşeli ve mutlu hisseder. (Solak & Sümer, 2015, s. 202)

Ayrıca siyasal davranış ve katılım da doğrudan bireyin siyaset ile olan ilişkisi ile ilgilidir. Bu sebeple bireyin duygularının ölçülmesinin daha fazla ilgi odağı olması anlaşılır bir durumdur. Çoğu zaman siyasal alana yönelik bir bilgi veya fikre sahip olmasa dahi bireyin duygularının öncelikle incelenmesi, hangi duyguların ve kimlik özelliklerinin siyasal katılıma etki ettiğini incelemek açısından önemli bir yer tutmaktadır.

2.6.2. Grup Düzeyinde Analizler

Grup düzeyinde analize geçmeden önce, sosyal grupların bazı özelliklerini bakmak daha doğru olur. Öncelikle gruplar ortaya çıkış amaçlarına göre birçok türde olabilirler. Bir çalışma grubundan bir sosyal bir kategoriye; üç kişilik bir arkadaş grubundan milyonluk uluslara çok geniş bir yelpazesi bulunmaktadır. Bu geniş yelpazeden dolayı bir sosyal grubun nerede yer aldığını, bu tür gruplarda dikkat edilmesi gereken bazı özelliklerden anlarız. Bu özellikler kısaca şunlardır: Bütünsellik (grup üyelerinin kendilerini gruba bağlı hissetmesi), Statü (grup içerisindeki güç dağılımı), Roller ve Normlar. (Acar, 2016, s. 192 - 196)

Grup düzeyindeki analizler, toplumsal sınıflandırma ve toplumsal özdeşimi temel alan çeşitli grup içi ve gruplar arası ilişkiler kuramları bağlamında yaygın olarak çalışılmıştır. Kişinin ait olduğu grubun özellikleri ya da grup düzeyindeki psikolojik süreçlerin etkisi açısından olguları ele alır. Söz konusu analiz düzeyinde, duygular kişiden çok toplumsal gruba ilişkili güdü, hedef, algı ve atıflar bağlamında kavramsallaştırılır. Sosyal adaletsizliğin duygular üzerindeki etkisi, sosyal kimlik ya da göreceli yoksulluk kuramlarının bakışıyla anlamlandırılır. Yine bir örnek vermek gerekirse, dış grubun başarısızlığına sevinme grup düzeyindeki duygulara örnek verilebilir. (Solak & Sümer, 2015, s. 203)

Çok geniş bir yelpazeye yayılan sosyal gruplarla ilgili duygu analizinin önemine bir diğer açıdan da bakmak mümkündür; Bireylerin bazen siyasete ilişkin farklı yorumları olsa dahi, içinde buldukları grubun etkisi ile bu yorumların dışa vurumu mümkün olmayabilir. Buna ek olarak bu farklı yorumlar henüz düşünce aşamasındayken dahi grubun bireyin duygularına etkisi ile hiç tamamlanamayabilir. Bu açıdan duyguların ölçülmesinde, bireyin içinde bulunduğu gruba yönelik araştırma yapmak grupların siyaset ve duygu ilişkisine yönelik etkisine de ışık tutabilir. Alan araştırması yapılırken özellikle bireyin içinde bulunduğu siyasal parti ya da hareketinde duygusal etkisine yönelik bir

sonuca varabilmek adına kişinin gerek siyasal gerek sosyoekonomik grubuna yönelik sorulara yer verilmiştir.

2.6.3. Sistem Düzeyinde Analizler

Sistem düzeyindeki analizler, toplumsal yapı ve ideoloji gibi konuları kapsadığından psikolojiden çok sosyoloji, siyaset bilimi gibi büyük ölçekli sosyal sistemleri çözümleyen disiplinlerin sınırları içerisinde görülmüştür. Baskıcı devletler veya yönetimler, bürokratik haksızlıklar, ekonomik sömürü, siyasi yasaklar, istikrarsızlık, gelir dağılımında adaletsizlik vb. yüzünden hissedilen korku, endişe, engellenme, suçluluk, utanma, başkaldırı gibi duygular sistem düzeyindeki olumsuz duygulara; düzen, devrim veya protestolardan duyulan mutluluk, heyecan, gurur gibi duygular sistem düzeyindeki olumlu duygulara örnek teşkil eder. (Solak & Sümer, 2015, s. 204)

Sistem düzeyinde analizler incelendiği zaman, baskıcı devletler gibi ideolojik ögeler içermesi bakımından daha kalabalık topluluklar üzerindeki etkiye ilişkindir. Bu açıdan grup düzeyindeki analizlere daha yakındır. Ancak grubu oluşturan ögenin de birey olduğu gerçeğiyle, birey-grup arasındaki bazı etkenlerin tüm analiz düzeylerinde etkili olduğuna kanaat getirmekteyiz. Bu açıdan şu tanım önem arz etmektedir:

Grup üyelerinin birbirleriyle olan benzerliği, benzerlik algısı, etkileşimi ve karşılıklı karşılıklı bağlılığı ne kadar yüksekse o kadar “grupsal” olarak görülecektir. Buradaki etkileşim grup üyeleri arasındaki iletişimi ifade ederken; karşılıklı bağlılık ise birlikte çalışmayı içerir. (Acar, 2016, s. 194) Bu açıklama çerçevesinde, kendisini bir grupla özdeşleştirdiğinde olduğunda mutlu hisseden birey, duygusal açıdan gruba o kadar bağlı olur ve de grubun genel çıkarıyla ilgili hisleri o kadar hisseder. Sistem düzeyindeki analizlerin de büyük sosyal grupları teşkil eden “halk” gibi ögelerde etkili olduğunu düşünürsek sistemsel bir bozukluk karşısında hissedilen endişe veya adaletsizlik duygusunun etkisi o kadar yüksek olacaktır. Bu durum aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır:

Grup duyguları ve bireysel temelli duyguların ortaya çıkma nedenleri farklıdır. Bireyin duyguları kişi ile ilişkili iken grup duyguları veya kolektif duygular denen olgu grup ile ilişkili süreçler tarafından tetiklenir ve sonuçları da kolektiftir. Kolektif duyguları bireysel duygulardan ayıran en önemli nokta şu şekilde açıklanabilir; Grup duyguları, kişinin grupla kendisini özdeşleştirdiği düzeyden etkilenir ve bu duygular grup üyeleri arasında sosyal olarak paylaşılır. Verilecek birkaç örnekle bu durum daha somut bir şekilde ortaya konabilir:

Kolektif duygular, özellik olarak grup özdeşimine bağlıdır. Yani kişinin kendini bir grubun üyesi olarak görmesiyle ortaya çıkar ve bu özdeşim düzeyi arttıkça, kişi, kendi grubuyla yani iç grupla ilişkili daha olumlu duygulara, dış grupla ilgili olarak da daha olumsuz duygulara sahip olur. Örneğin, bahsi geçen özdeşim düzeyinin artması dış gruba duyulan kızgınlığı da artırır. (Solak & Sümer, 2015, s. 206,207,208)

Sistem düzeyine analizlerin bir diğer yorumu da kişinin mevcut sistemdeki karar alma mekanizmalarını ne derece etkileyebileceği sorusudur. Dolayısıyla yukarıda yer alan grup düzeyinde değerlendirmelerden sıyrılarak bireyin kendi başına sisteme etkileme ve etkilenme düşüncelerini ve bu düşüncelerin ortaya çıkardığı duyguları ölçme gereksinimi hissedilmiştir. Bu gereksinimi bir miktar karşılanabilmesi adına alan araştırmasında bireyin sistemde alınan kararlar karşısındaki etkileşimine yönelik sorulara yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ALAN ARAŞTIRMASI VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Konusu

İnsanların siyasi olgulara karşı güttükleri duyguların, siyasi davranışı nasıl etkilediğini inceleyebilmek amacıyla bu çalışmaya yapılmıştır. Sonucunda siyasi davranışın açıklanmasına katkı yapması ve yeni bir bakış açısı kazandırması beklenmektedir. “Siyasal davranış, duygulara göre farklılık gösterir mi” tez sorusu sınınmaktadır.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, duyguların siyasi davranışa etkisini inceleyen bu tezin temel konuları olan duygu ve siyasi davranış olgularının ilişkisi ile sınırlıdır. Duygular ise araştırmada üzerinde durulan altı duygu ile sınırlıdır. Siyasi davranış ise genel olarak siyasi katılım davranışıyla, özel olarak ise araştırmada üzerinde durulan siyasi katılım düzeyini ölçen sorular ile sınırlıdır.

Veri toplama aşamasında, bireylerin siyasi içerikte bir ankete cevap vermek istememesi karşılaşılan zorlukların başında gelmektedir. Ayrıca küresel “Covid-19” salgınının da etkisiyle anket yalnızca internet üzerinden uygulanabilmiştir. Bunun sonucunda her kesimden eşit veri toplamak mümkün olamamıştır. Dolayısıyla araştırma, cevap veren kitle açısından doğal olmayan bir sınırlamaya tabidir ve bu da araştırmanın verilerinin dengeli dağılımını son derece olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda ise duyguların siyasi davranışa etkilerini tespit edebilmek için gerekli olan regresyon analizleri yapılamamış ancak siyasi davranışların duygulara göre farklılaştığını istatistiksel olarak ispatlayan hesaplamalara yönelim olmuştur.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Anket, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre internet üzerinden 280 kişiye uygulandı. Bu yöntemle göre anketlerin uygulandığı kişilerin seçiminde kısıtlayıcı bir ölçüt bulunmamaktadır ancak internet erişimi olan görece daha genç ve eğitimi seviyesi lisans ve lisansüstü olan kişilerin katılımı yoğun olmuştur; bu durumun kendisi katılımcı kitle açısından belirli bir kısıtlılık oluşturmuştur. Elde edilen verilerin incelenmesinde frekans dağılımı, veriler normal dağılmadığından Mann-Whitney testi ve Kruskal Wallis

testi kullanıldı. Kruskal Wallis testi sonucunda farklılık yaratan gruplar Dunn Testi ile tespit edildi. Hipotez testinde 0.05 ve 0.10 anlamlılık düzeyi alındı.

Ankette yer alan siyasal katılım ölçeği, “Perceived political self-efficacy: Theory, assessment, and applications” (Caprara, Vecchione, Capanna, & Mebane, 2009, s. 1012) çalışmasından uyarlanmıştır. Daha önce uygulanmış olması ve bu araştırmada kullanılan Milbrath’ın siyasal katılım hiyerarşisi ile uyumlu olması ölçeği seçmemizde tercih nedeni olmuştur. İlgili makaledeki 18 olan soru sayısı uyarlanarak 13 olarak düzenlenmiştir.

Anketteki bir diğer kısım olan duygular ve siyasete yönelik sorulardaki ölçek ise bütünüyle özgün olarak hazırlanmıştır. Soruların verimlilik ve anlaşılabilirlik düzeyine ölçmek adına 20 kişiye ön anket uygulanmıştır.

3.3.1. Araştırmanın Tez Sorusu

Araştırma, “siyasal davranış, duygulara göre farklılık gösterir mi” tez sorusundan yola çıkılarak geliştirilmiştir. Bu soruya istinaden yapılan incelemeler çerçevesinde ortaya çıkan veya çıkmayan farklılaşmalar üzerinde durulmuştur.

3.3.2. Araştırma Bulguları

Araştırmanın bulgularına geçmeden önce, araştırma verilerinin dengesiz dağılımı sebebiyle bulguların değerlendirilmesinde yalnızca istatistiksel açıdan anlamlı farkların çıktığı sonuçların yorumlama ve değerlendirmeye tabi tutularak teze dahil edildiğini belirtmek gerekir.

Çalışmada öncelikle demografik özellikler değerlendirilmiştir. Ardından ölçüme tabi tutulan her duygu ayrı ayrı başlıklarda, istatistiksel açıdan anlamlı farkların çıktığı demografik özellikler ve siyasal katılma düzeyleri ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Siyasal katılma düzeylerine ilişkin sorularda üç soruda anlamlı fark çıkmıştır. Bunlar; “ürün boykot ederim”, “siyasal tartışmalara girerim” ve “çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum” sorularıdır. Dolayısıyla değerlendirmeler yapılırken her bir duygu ve bahsi geçen katılma düzeylerine verilen cevaplar karşılaştırılmıştır.

Siyasal katılmaya verilen cevaplara ek olarak, demografik özelliklerde ve bazı duygu durumu sorularında da belirli cevaplar üzerinde yoğunlaşmalar olmuştur. Bu tür belirli noktadaki yoğunlaşmalar araştırmada regresyon analizi aracılığıyla değerlendirme yapılmasını engellemiştir.

Duygu durumları ile ilgili sorularda ise her bir duygu için dörder soru sorulmuş olup bu sorulardan ikisi ilgili duygu durumunun kişide yarattığı “his” ile ilgili, diğer ikisi ise bu duygunun “eylem” haline dönüşmesi ile ilgili olmuştur. Bu çerçevede bulguların yorumlanmasında ve özellikle tablolarda, duygu durumları ile ilgili yanıtlar ve oranlamalar “his”, “eylem” ve “toplam” oran şeklinde farklı görünümde olabilmektedir.

3.3.2.1. Demografik Özelliklerle İlgili Bulgular

Araştırmanın bulgularında öncelikle katılımcıların yaş, cinsiyet, gelir gibi demografik özellikleri araştırmaya etkisi üzerinde durulacaktır.

Tablo 1: Cinsiyetler ve Ankete Katılım

		Cinsiyet			
		Frekans	Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Oran
	Kadın	156	55.7	55.7	55.7
	Erkek	124	44.3	44.3	100.0
	Toplam	280	100.0	100.0	

Tablo 1’de katılımcıların cinsiyetlerine bakıldığında kadınların %55,7 ile yer aldığı erkek katılımcıların %44,3 olduğu görülmektedir. Bu durum araştırma bulguları değerlendirilirken cinsiyet arasında yaklaşım farkı olup olmadığını ölçülebileceğini göstermektedir.

Tablo 2: Yaş Grubu ve Ankete Katılım

		Yaş Grubu			
		Frekans	Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Oran
	18-25	91	32.5	32.5	32.5
	26-35	112	40.0	40.0	72.5
	36-45	54	19.3	19.3	91.8
	46-55	16	5.7	5.7	97.5
	56 ve üstü	7	2.5	2.5	100.0
	Toplam	280	100.0	100.0	

Tablo 2’de katılımcıların yaş grupları incelendiğinde özellikle 46-55 ve 56 ve üstü yaş gruplarında çok az katılımcı olduğu, bu durumun da özellikle yüksek yaş gruplarının davranışlarını ölçmekte yeterli veriye sahip olunmadığını görülmektedir. Ancak 18-25 ve 26-35 yaş aralığının yüksek katılım gösterdiğini, bu sayede genç ve genç-yetişkin kitlenin davranış eğiliminin görülebileceği anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Eğitim Seviyesi ve Ankete Katılım

		Eğitim Seviyesi			
		Frekans	Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Oran
	İlköğretim	3	1.1	1.1	1.1
	Ortaöğretim	17	6.1	6.1	7.1
	Önlisans	25	8.9	8.9	16.1
	Lisans	156	55.7	55.7	71.8
	Lisansüstü	79	28.2	28.2	100.0
	Toplam	280	100.0	100.0	

Eğitim seviyesi açısından katılımcıların çok yoğun bir şekilde lisans ve lisansüstü eğitim seviyesinde bulunan kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda, araştırmamızda, siyasal katılım ve davranış açısından görece eğitilmiş kitlenin davranışlarının daha ölçülebilir olduğu görülmektedir. Ancak bu durum, Türkiye’de siyasal katılım ile ilgili diğer çalışmalara ve genel kanıya bakılarak eğitilmiş kişilerin toplumdan farklı bir eğiliminin olup olmadığı görebilmek açısından yararlı olabilecektir.

Tablo 4: Aylık Gelir Seviyesi ve Ankete Katılım

		Aylık Gelir Seviyesi			
		Frekans	Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Oran
	0 - Asgari ücret arası	84	30.0	30.0	30.0
	2300-5000	80	28.6	28.6	58.6
	5001-9000	88	31.4	31.4	90.0
	9001-15000	16	5.7	5.7	95.7
	15000 ve üstü	12	4.3	4.3	100.0
	Toplam	280	100.0	100.0	

Aylık gelir seviyesi açısından katılımcıların, Türkiye’deki demografik koşullara yakın olduğu ve yalnızca %10’luk kısmın yüksek gelir düzeyinde sayılabileceği görülmektedir. Asgari ücret ve altında geliri olanlar ile aylık 2300-5000 TL arası ve aylık 5000-9000 TL arası kazananların oranları birbirine çok yakındır. Dolayısıyla davranış eğilimlerinin benzerlik ve farklılıklarının ölçülmesi ve incelenmesi mümkün olabilecektir.

Tablo 5: Yerleşim Yerleri ve Ankete Katılım

Yaşamınızın Çoğunluğunu Nerede Geçirdiniz					
		Frekans	Oran	Geçerli Yüzde	Toplam Oran
	Büyükşehir	156	55.7	55.7	55.7
	Şehir	41	14.6	14.6	70.4
	İlçe	70	25.0	25.0	95.4
	Kasaba	5	1.8	1.8	97.1
	Köy	8	2.9	2.9	100.0
	Toplam	280	100.0	100.0	

Katılımcıların yerleşim yerleri incelendiğinde, büyük çoğunluğunun büyükşehirlerde yerleşik olduğu görülmektedir. Yine Türkiye'deki kentsel ve kırsal nüfus oranları dikkate alındığında katılımcıların demografik yapıya uygun dağıldığı anlaşılrsa da bu durum kırsal kesimlerde yaşayan kişilerin davranış eğilimlerini gözlemlemek açısından bir kısıt oluşturmaktadır.

3.3.2.2. Siyasal Katılım İle İlgili Bulgular

Katılımcıların ne düzeyde siyasal katılımında bulduklarını ölçmek adına bir değerlendirme yapılmış ve bu değerlendirme sonucunda katılımcılar için değerlendirme oranı elde edilmiştir. Her bir katılım düzeyi sorusu için katılımcıların toplamının verdikleri cevapların oranı çıkartılmıştır. Bu katılım oranları ile daha sonra yapacağımız duyguların etkisi arasında bir ilişki kurulacaktır.

Siyasal katılım ile ilgili frekans tablosu şu şekildedir:

Tablo 6: Siyasal Katılım Frekansları 1

		Frekans	Oran
Her seçimde oy kullanırım	Evet	229	81.8
	Bazen	25	8.9
	Hayır	26	9.3
Siyasi toplantılara katılırım	Evet	16	5.7
	Bazen	43	15.4
	Hayır	220	78.6
Milletvekillerine başvururum	Evet	11	3.9
	Bazen	25	8.9
	Hayır	244	87.1
Ürün boykot ederim	Evet	71	25.4
	Bazen	75	26.8
	Hayır	134	47.9
	Total	280	100

Tablo 6’da siyasal katılım düzeyi ile ilgili olarak en temel çıkarımı bize sunmaktadır. Buna göre katılımcılar geleneksel ve en alt düzey katılım davranışı olarak görülen oy kullanma faaliyetine yüksek oranda katılırken diğer faaliyetlere düşük oranda katılım gerçekleştirdikleri görülmektedir. Siyasal katılım sorularıyla ilgili olarak iki tablo daha bulunmaktadır. Genel bir yorumdan önce onlara da bakmak yararlı olabilir. Tablolarda yüzde ellinin üzerindeki oranlar gri olarak işaretlenmiştir.

Tablo 7: Siyasal Katılım Frekansları 2

		Frekans	Oran
Siyasal tartışmalara girerim	Evet	72	25.7
	Bazen	130	46.4
	Hayır	78	27.9
Siyasi bir rozet takarım	Evet	11	3.9
	Bazen	10	3.6
	Hayır	259	92.5
Siyaseten destek olmak için ürün satın alırım	Evet	25	8.9
	Bazen	28	10
	Hayır	227	81.1
Broşür dağıtırım	Evet	15	5.4
	Bazen	9	3.2
	Hayır	256	91.4
	Total	280	100

Tablo 7’de ise katılımcılar orta seviye katılım sayılabilecek davranışların birçoğunu gerçekleştirmediklerini beyan etmişlerdir. Ancak “siyasal tartışmalara girerim” önermesinde yüzde elli veya üzerinde yoğunlaşma olan bir cevap bulunmamaktadır. Katılımcılar büyük çoğunluğu bazen siyasal tartışmalara girdiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda katılımcıların siyasal tartışmalar konusunda diğer katılım davranışlarına göre görece daha istekli olduklarını göstermektedir.

Tablo 8: Siyasal Katılım Frekansları 3

		Frekans	Oran
Siyasi olayın düzenlenmesine bizzat yardımcı olurum	Evet	23	8.2
	Bazen	27	9.6
	Hayır	230	82.1
Siyasi eylem için dilekçe imzalarım	Evet	36	12.9
	Bazen	37	13.2

	Hayır	207	73.9
Politikacılarla doğrudan ilişkilerim vardır	Evet	18	6.4
	Bazen	26	9.3
	Hayır	236	84.3
Siyasete aktif olarak karışmış hissedirim	Evet	19	6.8
	Bazen	44	15.7
	Hayır	217	77.5
Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum	Evet	102	36.4
	Bazen	123	43.9
	Hayır	55	19.6
	Total	280	100

Siyasal katılım frekansları ile ilgili üçüncü ve son tablo olan Tablo 8’de ise katılımcılar görece ileri düzey katılım gerektiren önermelerin tamamına katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak orta düzey katılım sayılabilecek son önermede katılımcılar çevresindeki kişilerle siyaset hakkında konuşabileceklerini belirtmiş bulunmaktadır (%36.4 “evet”, %43.9 “bazen” diyerek). Bu durum bir önceki tablo ile aynı değerlendirmenin yapılmasına olanak sunmaktadır.

Tablolarda görüldüğü üzere katılımcılar en temel katılım davranışı sayılabilecek oy verme konusunda yüksek katılım sergilerken orta ve ileri düzey katılım gerektiren davranışlarda düşük katılım sergilendiği görülmektedir. Ancak çevresi ile siyaset hakkında konuşma veya siyasal tartışmalara girme konusunda katılımcılar katı bir tutum sergilemektense bu davranışları bazen yapabileceklerini belirterek ılımlı bir tutum sergilemişlerdir. Bu sonuçlar siyasal kültür konusunda geçen bilgilerle de uyumlu bir değerlendirmeye tabi tutulabilir. Buna göre; “katılımcı siyasal kültür” arttıkça ileri seviye katılım gerektiren davranışlarda da yoğunlaşma artabilir.

3.3.2.3. Mutluluk Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular

Mutluluk duygusu değerlendirilirken, Türkiye’de özellikle siyasal yaklaşımda gördüğümüz anlam veya davranış benzerliği nedeniyle mutluluk duygusunun neşe ve sevgi duygularıyla benzerliği göz önüne alınmış ve diğer iki duygu değerlendirilmemiştir. Bu açıdan, özellikle mutluluk ve siyaset arasındaki ilişkinin, olumlu duyguların ilişkisi açısından kapsayıcı bir değerlendirme olanağı sunması beklenmektedir.

Araştırmada, mutluluk ve siyasal katılım arasındaki ilişkide, “siyasal tartışmalara” girerim” sorusuna evet-hayır cevabını verenler ile “mutluluk hisleri” soruları toplam puanı arasında verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Ayrıca “çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum” sorusuna evet-bazen cevabını verenler ile “mutluluk” toplam puanı arasında verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ($p < 0,05$)

Tablo 9: Mutluluk Hissi (MH) & “Siyasal Tartışmalara Girerim”

"Siyasal Tartışmalara Girerim"						
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında Farklılık Olan Grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
Mutluluk Hissi Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	8,640	0,013	H0 reddedilir.	Hayır-Evet	36,365	0,010
Siyasal tartışmalara girerim			MH Toplam			
Hayır	Ortalama	2,65				
	Medyan	2,00				
	Standart Sapma	,819				
	Minimum	2				
	Maksimum	6				
Bazen	Ortalama	2,92				
	Medyan	3,00				
	Standart Sapma	,993				
	Minimum	2				
	Maksimum	6				
Evet	Ortalama	3,15				
	Medyan	3,00				
	Standart Sapma	1,083				
	Minimum	2				
	Maksimum	6				

Tablo 9’da görüldüğü üzere siyasal tartışmalara girenlerin arasında mutlu hissedenlerin düzeyi 3,15 ortalama puan ile daha yüksektir. Bu hususla ilgili bir değerlendirme yapmadan önce diğer bir farklılığın yer aldığı Tablo 10’u incelemek daha ve ardından yorumlamak daha açıklayıcı olacaktır.

Tablo 10: Mutluluk His ve Eylem (Mutluluk Toplam) & "Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum"

"Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum"						
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
Mutluluk Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	8,185	0,017	H ₀ reddedilir.	Bazen-Evet	30,160	0,013
Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum			Mutluluk Toplam			
Hayır	Ortalama	6,49				
	Medyan	6,00				
	Standart Sapma	1,260				
	Minimum	4				
	Maksimum	8				
Bazen	Ortalama	6,28				
	Medyan	6,00				
	Standart Sapma	1,345				
	Minimum	4				
	Maksimum	9				
Evet	Ortalama	6,85				
	Medyan	7,00				
	Standart Sapma	1,458				
	Minimum	4				
	Maksimum	11				

Görüldüğü üzere çevresindeki kişilerle siyaset hakkında konuşan bireylerin içinde mutluluk ilgili sorulara yüksek ortalama ile cevap verenler çoğunlukta yer almaktadır. Dolayısıyla gerek mutluluk duygusunun kişide yarattığı hissiyat gerekse bu duyguyu eyleme dökme davranışları değerlendirildiğinde çevresi ile siyaset hakkında konuşanlar ve hatta siyaset ile ilgili tartışmalara girenler daha mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Bu işaretler bize, mutlu olanların siyasi fikirlerini ifade etme açısından, mutsuz olanlara oranla daha yüksek düzeyde siyasal katılım davranışı sergilediğini göstermektedir.

Türk seçmenin oy verme davranışı ile ilgili bir araştırmada, oy verme için sandığa giden seçmenlerin yarısından fazlasının mutlu ve gururlu olduğu ifade edilmiştir. (Kurtbaşı, 2015, s. 6) Dolayısıyla, gerek siyasal katılımın en alt düzeyi olan oy verme

davranışını sergileyenler, gerekse daha ileri düzeyde katılım sergileyerek siyasal fikir alışverişi ve tartışmalara katılanlar arasında mutlu hissedenler yoğunlukta bulunmaktadır. Bu durumda, mutluluk duygu düzeyi farklılaştıkça siyasal katılma düzeyinde de bir farklılaşma olduğunu söylenebilir.

3.3.2.4. Güven Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular

Güven duygusu ve siyasal katılım arasındaki ilişkiyi ölçmek adına, diğer tüm duyguların ölçümünde kullanıldığı üzere kişinin hissettiği güven duygusu ve güven duygusunun eyleme dönme durumu ile ilgili ikişer soru sorulmuştur. Sorulan toplam dört soruya verilen cevaplar ile “siyasal tartışmalara girerim” sorusuna hayır cevabını ve evet veya bazen cevabını verenler arasında anlamlı bir farklılık çıkmıştır. ($p < 0,05$)

Tablo 11: Güven His (GH) ve Güven Toplam (GT) & “Siyasal Tartışmalara Girerim”

"Siyasal Tartışmalara Girerim"						
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
GH Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	11,482	0,003	H_0 reddedilir.	Hayır-Bazen	31,550	0,012
				Hayır-Evet	38,537	0,006
Güven Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	6,731	0,035	H_0 reddedilir.	Hayır-Bazen	26,535	0,053
				Hayır-Evet	27,849	0,088
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.						
Siyasal tartışmalara girerim			GH Toplam	Güven Toplam		
Hayır	Ortalama		4,09	8,23		
	Medyan		4,00	8,00		
	Standart Sapma		,956	1,318		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	11		
Bazen	Ortalama		4,48	8,68		
	Medyan		5,00	9,00		
	Standart Sapma		,998	1,294		
	Minimum		2	6		
	Maksimum		6	12		
Evet	Ortalama		4,61	8,69		
	Medyan		4,00	9,00		
	Standart Sapma		,897	1,307		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	12		

Tablo 11’de görüldüğü üzere siyasal tartışmalara girmeyen katılımcılar arasında, güven duygusu ortalama olarak düşük düzeyde olanlar çoğunlukta yer almaktadır. Bazen siyasal tartışmalara girenler katılımcılarda ve “evet, siyasala tartışmalara girerim” diyen katılımcılarda güven duygusunun birbirine oldukça yakın ve yüksek olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Yine Türkiye’de seçimlere katılma davranışını araştıran bir başka çalışmada, siyasal kurumlara olan güven arttıkça seçimlere katılımın artmasının daha olası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Çelik Russell, 2016, s. 452) Bu değerlendirme ve araştırmamız göz önüne alındığında hem oy verme davranışı düzeyinde hem de siyasal tartışmaya girme düzeyinde, güven duygusu farklılaştıkça siyasal katılım da farklılaşma olmaktadır.

Araştırmamızda sorulan sorularda, yukarıdaki tabloya ek olarak aşağıda yer alan Tablo 12’de de güven duygusu ve yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu gözükmektedir. Genel değerlendirme yapmadan önce Tablo 12’yi incelemek daha yararlı olacaktır.

Tablo 12: Güven His ve Eylem (Güven Toplam) & Yaş Grubu

Yaş Grubuna Göre						
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
Güven Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	21,618	0,000	H ₀ reddedilir.	18-25;26-35	-37,697	0,001
				18-25;36-45	-51,359	0,000
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.						
Yaş grubu		Güven Toplam				
18-25	Ortalama	8,08				
	Medyan	8,00				
	Standart Sapma	1,128				
	Minimum	4				
	Maksimum	11				
26-35	Ortalama	8,70				
	Medyan	9,00				
	Standart Sapma	1,463				
	Minimum	4				
	Maksimum	12				

35-45	Ortalama	8,93
	Medyan	9,00
	Standart Sapma	1,147
	Minimum	6
	Maksimum	11

Tablo 12’de araştırmada 45 yaş üstü katılımcıların düşük katılımı nedeniyle o grupla ilgili değerlendirme yapılamamıştır. Yapılan bu üç yaş grubu içinde ise 18-25 yaş grubunun diğer iki yaş grubuna göre güven duygusu ilişkisi açısından farklılık çıkmıştır.

Bu duruma göre 18-25 yaş grubundaki bireyler, diğerlerine göre siyaset katılım alanında daha az güven duygusuna sahiptir. İçinde bulunduğumuz gündem, görece ekonomik olumsuzluk durumu ve yaş kitlesinin eğiliminin bu sonucu etkilediği düşünölebilir.

3.3.2.5. Umut Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular

Çalışmamızda, umut duygusunun değerlendirildiği alt başlıkta, umut duygusunun siyaset katılımına yönelik iki farklı yorumuna yer verilmiştir. Bunlardan biri, umut duygusunun olumlu duyguları beslediği ve özellikle seçim dönemlerinde liderler tarafından seçmen kitlesine bir umut aşıldığıydı. Umudun bu yanıyla liderler, kendileri lehine siyaset katılım beklemektedirler. Diğer bir yorum ise küresel çapta yaşanan olumsuz durum ve felaketlerden kaynaklı olarak son yıllarda ortaya çıkan küresel bir umutsuzluğın varlığıydı. Bu umutsuzluk duygusunun ise bir değişime yol açabileceği belirtilmiş, bu durumun da aktif siyaset katılımına etkisi olabileceği belirtilmiş idi. (Zizek, 2017, s. 235-236) Araştırmamızda ise her iki önermenin farklı gruplar üzerinde etkili olabileceği gözlemlenmiştir.

Tablo 13: Umut His ve Eylem (Umut Toplam) & Cinsiyet

Cinsiyete Göre			
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar
Umut Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	1,946	0,048	H ₀ reddedilir.
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.			
Cinsiyet	Umut Toplam		
Kadın	Ortalama	6,63	
	Medyan	6,00	
	Standart Sapma	1,495	

	Minimum	4
	Maksimum	11
Erkek	Ortalama	6,98
	Medyan	7,00
	Standart Sapma	1,580
	Minimum	4
	Maksimum	12

Araştırmamızın sonuçlarına bakıldığında, ilk olarak cinsiyetler arasında umutla ilgili sorulara verilen cevaplar açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. ($p < 0,05$) Tablo 13’de yer alan verilere göre, erkeklerin verdikleri cevapların ortalamasına bakıldığında siyasal alanda daha umutlu oldukları gözlemlenmiştir.

Yine demografik özelliklerden olan gelir seviyesindeki farklılıklar umuda ilişkin anlamlı farklılıklar ortaya çıkarmıştır:

Tablo 14: Umut His ve Eylem (Umut Toplam) & Gelir Seviyesi

Gelir Seviyesine Göre						
Sfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
Umut Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	10,456	0,005	H_0 reddedilir.	Asgari ücret ve altı; 5001-9000	-31,261	0,011
				2300-5000; 5001-9000	-28,691	0,025
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.						
Aylık gelir seviyesi			Umut Toplam			
Asgari ücret ve altı	Ortalama	6,58				
	Medyan	6,00				
	Standart Sapma	1,399				
	Minimum	4				
	Maksimum	11				
2300 - 5000	Ortalama	6,64				
	Medyan	6,00				
	Standart Sapma	1,478				
	Minimum	4				
	Maksimum	12				
5001 - 9000	Ortalama	7,27				
	Medyan	7,00				
	Standart Sapma	1,734				
	Minimum	4				
	Maksimum	11				

Tablo 14’de yer alan veriler göstermektedir ki aylık gelir seviyesi görece yüksek olan 5.001 – 9.000 TL kazanan katılımcılar siyasal olaylara daha umutlu bakmaktadırlar.

Son olarak, “çevremdeki kişilerle siyaset konuşurum” önermesine evet cevabını verenler ile bazen ve hayır cevabını verenler arasında hem umut duygusunun eyleme yönelik kısmında hem de umut sorularına verilen cevapların toplam puanlarında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. ($p < 0,05$) Bu farklılık aşağıda yer alan Tablo 13’te görülmektedir:

Tablo 15: Umud Eylem (UE), Umud His ve Eylem (Umud Toplam) & "Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum"

"Çevremdeki Kişilerle Siyaset Hakkında Konuşurum"						
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
UE Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	16,996	0,000	H_0 reddedilir.	Hayır-Evet	50,563	0
				Bazen-Evet	25,786	0,03
Umud Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	17,302	0,000	H_0 reddedilir.	Hayır-Evet	51,892	0
				Bazen-Evet	29,612	0,014
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.						
Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum			UE Toplam	Umud Toplam		
Hayır	Ortalama		2,45	6,20		
	Medyan		2,00	6,00		
	Standart Sapma		,689	1,145		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		4	9		
Bazen	Ortalama		2,76	6,61		
	Medyan		3,00	6,00		
	Standart Sapma		,879	1,412		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	11		
Evet	Ortalama		3,25	7,30		
	Medyan		3,00	7,00		
	Standart Sapma		1,278	1,716		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	12		

Tabloda gözüktüğü üzere, çevresindeki kişilerle siyaset konuşurum diyenler, diğerlerine göre daha umutlu hissetmekte hatta bu umutlarını eyleme yansıtılmaktadırlar. Bu bilgilerin ışığı altında, erkeklerin ve gelir düzeyi yüksek olanların siyasal açıdan daha umutlu hissettiği, umutlarını eyleme yansıttıkları gözükmektedir. Bu bağlamda umutlu olanlar ve umutlarını eyleme yansıtanlar çevrelerindeki insanlarla siyaset hakkında konuşarak katılım gerçekleştirmektedirler. Bu durum bize, diğer olumlu duygularla pozitif yönlü ilişkisi olan umut duygusu farklılaştıkça siyasal katılım düzeylerinde de farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, siyasal olarak katılım davranışı sergileyen bireylerde umut duygusunun daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Ancak başlığın ilk paragrafından bahsi geçen umutsuzluğun bir değişim doğuracağı fikri daha detaylı bir araştırmaya ihtiyaç duymaktadır. Özellikle gelir seviyesi düşük kitlelerde umut duygusunun daha az yer aldığı bilgisi düşünüldüğünde, gelir adaletsizliği ve Marksist öneriler açısından incelenmeye değer bir noktayı teşkil etmektedir.

3.3.2.6. Öfke Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular

Daha önce öfke duygusunu açıkladığımız başlıkta, öfkenin, siyasal alanda birçok farklı etkileşime neden olduğundan bahsetmiştik. Öfke, kişilerin protesto ve ayaklanmalarını tetiklediği belirtilmişti. Bu durum öfkenin yönetimi etkileme şeklini göstermekteydi ancak kimi zaman da öfkenin iktidarlarca yönlendirildiği ve bu sayede siyaset gündeminin yönetilebileceği açıklanmıştır. (Yanık, 2017, s. 1,3) Hatta bir diğer çalışmaya göz atmak gerekirse; Orta Doğu’da yaşanan gelişmeler esnasında, ortaya çıkan öfke, Türkiye’yi Orta Doğu’da daha aktif bir rol oynama noktasında teşvik etmiştir. (Erisen, 2018, s. 199) Tüm bu durumlar, öfkenin siyasal alandaki rolünü göstermektedir.

Öfkenin siyasal katılım ile ilgili sonuçlarına baktığımızda ise yukarıda verilen örneklere benzer bir durum ortaya çıktığı görülmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki “siyasal tartışmalara girerim” önermesine verilen hayır cevapları ile bazen – evet cevapları arasında öfkenin etkisinin ölçülmesinden anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 16: Öfke His ve Eylem (Öfke Toplam) & "Siyasal Tartışmalara Giririm"

"Siyasal Tartışmalara Giririm"						
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
ÖE Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	19,820	0,000	H ₀ reddedilir.	Hayır-Bazen	39,787	0,001
				Hayır-Evet	53,678	0,000
Öfke Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	14,225	0,001	H ₀ reddedilir.	Hayır-Bazen	35,791	0,005
				Hayır-Evet	44,590	0,002
Siyasal tartışmalara giririm			ÖE Toplam	Öfke Toplam		
Hayır	Ortalama		3,23	7,27		
	Medyan		3,00	7,00		
	Standart Sapma		1,116	1,465		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	12		
Bazen	Ortalama		3,88	7,92		
	Medyan		4,00	8,00		
	Standart Sapma		1,324	1,484		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	11		
Evet	Ortalama		4,08	8,08		
	Medyan		4,00	8,00		
	Standart Sapma		1,160	1,230		
	Minimum		2	6		
	Maksimum		6	11		

Tablo 16’da görüldüğü üzere, “siyasal tartışmalara giririm” önermesine hayır diyenler, yani siyasal tartışmaya katılmayanlarda siyasete ilişkin öfke duygusu bariz bir şekilde daha azdır. Ancak bazen siyasal tartışmalara girenlerde veya “evet, siyasal tartışmalara giririm” diyenlerde öfkenin daha etkin olduğu görülmektedir. Bu durum, öfke ile ilgili olarak daha önce açıkladığımız noktalarla uyumlu gözükmektedir. Bu bilgiler bize açık bir şekilde öfke duygusunun düzeyi arttıkça siyasal katılımın da arttığını göstermektedir. Yani farklılaşma söz konusudur.

3.3.2.7. Korku Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular

Daha önce korkunun, siyasal alanda kitleleri etkileyecek güce sahip olduğundan (Başaran, 2016, s. 188) ve hatta toplumda bireylerin tehlikeler karşısında korkmasının, bir ütopya konformizmine sahip olmasından daha yeğdir denilmişti. (Bora, 2020, s. 1-2)

Korkunun kitleleri harekete geçireceğini işaret eden bu düşüncelere zıt olarak, korkunun baskıcı devlet sistemlerinde ortaya çıkan halinin kitleleri pasifize edebileceğinden ve bu durumun siyasal katılmaya olumsuz etkisinden bahsedilmiştir.

Yapılan araştırmada ise, öncelikle cinsiyetler arasında korku duyguna verilen cevaplar açısından anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. ($p < 0,05$) Kitlelerin yaklaşımı ile ilgili ise anlamlı çıkan farklılıklar incelendiğinde korku siyasal katılım üzerinde farklılığa neden olup olmadığı belirsizdir. Bu sonuçlara ilişkin tablolar şöyledir:

Tablo 17: Korku His ve Eylem (Korku Toplam) & Cinsiyet

Cinsiyet			
Sıfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar
Korku Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	-2,324	0,020	H_0 reddedilir.
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.			
Cinsiyet			Korku Toplam
Kadın	Ortalama	8,37	
	Medyan	8,00	
	Standart Sapma	1,265	
	Minimum	4	
	Maksimum	12	
Erkek	Ortalama	7,99	
	Medyan	8,00	
	Standart Sapma	1,406	
	Minimum	4	
	Maksimum	12	

Tablo 17’de görüldüğü gibi kadınlar, siyasete ilişkin olaylarda erkeklerden daha fazla korkmaktadırlar. Ayrıca araştırmamızın sonuçlarından ortaya çıkan, korku ve katılım arasındaki ilişkiye ilişkin dikkat çekici bir diğer tablo şöyledir:

Tablo 18: “Ülkenin ve Dünyanın Geldiği Siyasi Nokta Beni Korkutuyor” & “Siyasal Tartışmalara Girerim”; Cinsiyete Göre

Cinsiyet				Ülkenin ve Dünyanın Geldiği Siyasi Nokta Beni Korkutuyor			Toplam	
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		
Kadın	Siyasal Tartışmalara Girerim	Hayır	Sayı	0	8	39	47	
			Yüzde	0,0%	5,1%	25,0%	30,1%	
		Bazen	Sayı	6	9	61	76	
			Yüzde	3,8%	5,8%	39,1%	48,7%	
		Evet	Sayı	2	3	28	33	
			Yüzde	1,3%	1,9%	17,9%	21,2%	
	Toplam			Sayı	8	20	128	156
				Yüzde	5,1%	12,8%	82,1%	100,0%
Erkek	Siyasal Tartışmalara Girerim	Hayır	Sayı	3	9	19	31	
			Yüzde	2,4%	7,3%	15,3%	25,0%	
		Bazen	Sayı	10	6	38	54	
			Yüzde	8,1%	4,8%	30,6%	43,5%	
		Evet	Sayı	8	5	26	39	
			Yüzde	6,5%	4,0%	21,0%	31,5%	
	Toplam			Sayı	21	20	83	124
				Yüzde	16,9%	16,1%	66,9%	100,0%
Toplam	Siyasal Tartışmalara Girerim	Hayır	Sayı	3	17	58	78	
			Yüzde	1,1%	6,1%	20,7%	27,9%	
		Bazen	Sayı	16	15	99	130	
			Yüzde	5,7%	5,4%	35,4%	46,4%	
		Evet	Sayı	10	8	54	72	
			Yüzde	3,6%	2,9%	19,3%	25,7%	
	Toplam			Sayı	29	40	211	280
				Yüzde	10,4%	14,3%	75,4%	100,0%

Tablo 18’de görüldüğü üzere, “ülkenin ve dünyanın geldiği siyasi nokta beni korkutuyor” önermesine %82,1’lik gibi yüksek bir çoğunluğun “evet, katılıyorum” dediğini ve bu cevabı verenlerin de çok düşük bir kısmının “evet, siyasi tartışmalara girerim” dediği gözlemlenmektedir. Diğer değişkenlere bakıldığında ise gerek erkekler gerekse katılımcıların büyük çoğunluğu ülkenin ve dünyanın geldiği siyasi noktadan korktuklarını belirtmişlerdir. Bu durum, siyasi alanda korkunun etkili olduğuna dair görüşleri destekler niteliktedir. Siyasi olarak korkuyu hisseden bireylerin davranışlarının ise siyasi katılımı ne kadar etkilediği noktası ise belirsiz kalmaktadır. Korkuyu hisseden kadınların çok az bir kısmı doğrudan tartışmalara katıldığını söyleyebilmiştir; bu farklılık

kendini belli etse bile, toplama bakıldığında, yalnızca erkeklere bakıldığında ve hatta kadınlara bakıldığında dahi çoğu katılımcı hem korktuğunu hem de “bazen” siyasal tartışmalara katıldığını belirtmiştir. Bu sonuç bize korku ve siyasal katılım arasında birçok farklı etmenin gözetildiği daha detaylı bir çalışmanın yapılabileceğini göstermektedir.

3.3.2.8. Nefret Duygusu ve Siyaset İle İlgili Bulgular

Nasıl ki mutluluk olumlu duyguların bir kapsayıcı olarak değerlendirildiyse, nefret duygusu da olumsuz duyguların bir kapsayıcısı olarak görülebilir. Siyaseten nefretin bir propaganda aracı olarak kullanılabildiği, nefretin açıklandığı başlıkta dile getirilmiştir. Araştırmamızda ise nefret duygusunun ölçüldüğü sorulara verilen cevaplar ile “ürün boykot ederim” önermesine verilen evet – hayır cevapları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 19: Nefret Eylem (NE), Nefret His ve Eylem (Nefret Toplam) & “Ürün Boykot Ederim”

"Ürün Boykot Ederim"						
Sfır Hipotezi	Test İstatistiği	p değeri	Karar	Aralarında farklılık olan grup/lar	Test İstatistiği	p değeri
NE Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	13,196	0,001	H ₀ reddedilir.	Hayır-Evet	41,216	0,001
Nefret Toplam puanları arasında farklılık yoktur.	11,059	0,004	H ₀ reddedilir.	Hayır-Evet	38,972	0,003
Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.						
Ürün boykot ederim			NE Toplam	Nefret Toplam		
Hayır	Ortalama		2,99	6,59		
	Medyan		3,00	6,00		
	Standart Sapma		1,127	1,799		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	12		
Bazen	Ortalama		3,23	7,04		
	Medyan		3,00	7,00		
	Standart Sapma		1,321	2,043		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	12		
Evet	Ortalama		3,66	7,56		
	Medyan		4,00	7,00		
	Standart Sapma		1,287	1,977		
	Minimum		2	4		
	Maksimum		6	11		

Ürün boykot etmenin açıkça hedef alınan rakiplere veya düşmanlara yönelik bir eylem olduğu dikkate alındığında, Tablo 19’da görülen anlamlı farklılığın daha yorumlara açısından daha değerli hale geldiği söylenebilir. Tabloya bakıldığında “ürün boykot ederim” diyenlerin nefret duygularının daha yoğun olduğu görülmektedir. Hatta nefret sorularının doğrudan eyleme yönelik olanlarının da ortalama puan olarak ürün boykot edenlerde yüksek olması ürün boykot etmeye yatkın katılımcıların nefretlerini doğrudan eyleme dökebileceklerini göstermektedir. Bu bağlamda nefret duygusunun düzeyi farklılaştıkça siyasal katılımın da farklılaştığından bahsedilebilir.

Tablo 20: “Siyasal Tartışmalarda Karşıt Görüşlüler Bende Nefret Duygusu Uyandırıyor” & “Ürün Boykot Ederim”

			Siyasal Tartışmalarda Karşıt Görüşlüler Bende Nefret Duygusu Uyandırıyor			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Ürün Boykot Ederim	Hayır	Sayı	81	27	26	134
		Yüzde	28,9%	9,6%	9,3%	47,9%
	Bazen	Sayı	45	17	13	75
		Yüzde	16,1%	6,1%	4,6%	26,8%
	Evet	Sayı	35	19	17	71
		Yüzde	12,5%	6,8%	6,1%	25,4%
Toplam		Sayı	161	63	56	280
		Yüzde	57,5%	22,5%	20,0%	100,0%

Tablo 20’de yer alan bir diğer veriye göre “ürün boykot ederim”e “hayır” diyenler ile “siyasal tartışmalarda karşıt görüşlüler bende nefret duygusu uyandırıyor” önermesine “katılmıyorum” diyenlerin oranı diğerlerine göre yüksektir. Bu bağlamda ürün boykot etmeyenlerin büyük çoğunluğu aynı zamanda nefret duygusu hissetmiyor. Bu çıkan sonuç da nefret arttıkça katılım düzeyinin arttığı savına uygun bir biçimde nefret duygusu az olanların katılım düzeyinin de az olduğuna işaret etmektedir.

3.3.2.9. Duygular ve Siyasal Katılım İle İlgili Genel Bulgular

Duyguların her birinin ayrı ayrı incelenmesinin ardından duygu durumları ile siyasal katılım arasında genel bir inceleme yapmak da mümkün olabilmektedir. Bu inceleme ve yorumlarda duygu durumları ile siyasal katılım sorularına verilen cevaplarda çıkan korelasyonlardan yararlanmak mümkün olabilmektedir.

Tablo 21: Duygular (His) & Siyasal Katılım

		Duygular - His	Siyasal Katılım
Duygular - His (ortalama)	Pearson Korelasyonu	1	,251**
	2 Yönlü Anlamlılık Düzeyi		,000
	Geçerli Sayı	280	279
Siyasal Katılım (ortalama)	Pearson Korelasyonu	,251**	1
	2 Yönlü Anlamlılık Düzeyi	,000	
	Geçerli Sayı	279	279
** Korelasyon 0.01 seviyesinde belirgindir.			

Tablo 22: Duygular (Eylem) & Siyasal Katılım

		Duygular - Eylem	Siyasal Katılım
Duygular - Eylem (ortalama)	Pearson Korelasyonu	1	,425**
	2 Yönlü Anlamlılık Düzeyi		,000
	Geçerli Sayı	280	279
Siyasal Katılım (ortalama)	Pearson Korelasyonu	,425**	1
	2 Yönlü Anlamlılık Düzeyi	,000	
	Geçerli Sayı	279	279
** Korelasyon 0.01 seviyesinde belirgindir.			

Tablo 21 ve 22 incelendiğinde, duyguların gerek kişilerin iç hissiyatlarını etkilemesi gerek duyguların eyleme dönüşmesi ile siyasal katılım düzeyi arasında anlamlı bir ilişki yer aldığı gözlemlenebilmektedir. Buna göre, duygu durumlarının yükselmesi ile siyasal katılımın artması birbirlerini etkileyebilmektedir.

Bu durum ile ilgili olarak bir diğer noktayı açığa kavuşturan bir tablo şöyledir:

Tablo 23: Cinsiyet & Duygular (His ve Eylem) & Siyasal Katılım

Cinsiyet		Yanıt Sayısı	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Kadın	His	156	1,08	2,83	1,9145	,24428
	Eylem	156	1,00	2,67	1,8077	,30915
	Siyasal katılım (ortalama)	155	0,00	18,17	5,2995	3,94568
	Geçerli	155				
Erkek	His	124	1,17	2,75	1,9388	,27590
	Eylem	124	1,00	2,67	1,8098	,33020
	Siyasal katılım (ortalama)	124	0,00	22,17	5,3582	4,00895
	Geçerli	124				

Tablo 23'e göre; erkeklerin siyasal alanda katılım gösterme ortalaması kadınlara oranla daha yüksektir. Buna ek olarak, siyasal alanda duyguların etkisi bakımından hem duygu durumlarının iç hissiyata yönelik yorumlamasında hem de eyleme dönük yorumlamasında erkeklerin duygu durumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmalar incelendiğinde siyasal katılımı seviyesi ile duygu durumlarının seviyesinin değişmesinin birbirlerini etkilediği görülebilmektedir. Dolayısıyla duyguların farklılaşması ile birlikte siyasal katılım düzeyinde de bir değişkenlik yaşandığı gözlemlenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Siyaset ve siyaset bilimi, insanoğlunun ortak yaşam kurmasından bu yana, birey ve toplumun yönetimi hususunun ayrılmaz bir parçası olmuştur. Dolayısıyla beşeriyetin bu ayrılmaz alanının tarihi de bir o kadar eskidir. Siyaset biliminin altında kendine yer bulan siyaset psikolojisi ise bu uzun süre zarfı düşünüldüğünde son zamanlarda gelişme fırsatı bulmuştur denebilir. Gerçi tarihte siyaset psikolojisinin ilgi alanlarına dair eserler verilmiştir. Ancak disiplinin kendi adıyla alanyazında yer etmeye başlaması 1960'lardan sonra başlamıştır. Özellikle psikiyatrinin gelişimi ve 1970'lerde Uluslararası Siyaset Psikolojisi Topluluğu'nun kurulması ile disiplinindeki yükseliş hızlanmıştır. (Houghton, 2018, s. 37)

Temel olarak siyaset bilimi ve psikoloji arasındaki etkileşim üzerine çalışılan alanın disiplinler arası bir alan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ele aldığı konuların niteliği açısından, grupların siyasal davranışlarına ilişkin konularda çalışmalar yapılsa da bireylerin davranışlarını ilgilendiren konular temeldir. Bu açıdan bireyin siyasal alana ilişkin psikolojik durumları araştırmaların temelini oluşturmaktadır. Ayrıca grupların siyasal davranışlarına ilişkin araştırmalarda dahi çıkış noktası, bireyin içinde bulunduğu grupla veya rakip grupla olan ilişkilerinden oluşmaktadır. Buradan hareketle "insan duyguları" ve duyguların siyasal alana etkisi siyaset psikolojisinin esas ilgi alanlarının başında gelir demek yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde siyaset biliminin en temel uğraş alanlarından olan siyasal davranış ve siyasal davranışın en belirgin ve üzerinde durulan başlığı olan siyasal katılım açıklanmaya çalışılmıştır. Bu açıklamalar sırasında en çok öne çıkan nokta siyasal katılım düzeyleri olmuştur. Hiçbir siyasal etkinlik göstermemekten bir siyasal partide aktif rol almaya kadar uzanan bu geniş yelpaze, bu tezde de sorgulanan temel iki noktadan biridir. Diğer nokta siyasal alana etki eden duygulardır. Ancak duygulara geçmeden önce her toplumda farklı görünümleri olan siyasal kültür de sorgulanmıştır. Siyasal kültüre ilişkin açıklamalar göstermektedir ki siyaset ve duygu arasındaki ilişkinin görünümü ve hatta bu ilişkinin siyasal katılmaya olan etkisi her toplumda tamamen farklı veya benzer bir biçimde ortaya çıkabilir. Çünkü çok geniş bir çalışma alanı kapsayan siyasal kültürün her konusu olduğu gibi siyasal katılım da farklı biçimlerde kendini gösterebilir.

Siyasal kültür ve siyasal katılım arasındaki ilişki ile ilgili olarak tezin sonuçları da teorik değerlendirmelerle uyumlu bir biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin; siyasal katılım

düzeylerine ilişkin sonuçlarda katılımcıların temel düzeydeki katılım etkinliklerine daha yüksek oranda katılım gösterdiği ancak ileri seviye katılım gerektiren geleneksel olmayan katılım etkinliklerine daha düşük oranda katılım gösterdiği görülmektedir. Bu durum siyasal kültürün toplumdaki demokrasi ve otoriterlik seviyesine göre farklılık gösterdiği ve bu farklılığın da ileri seviye katılıma yansıdığı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise duygular, duyguların açıklamaları, olumlu ve olumsuz duyguların sınıflandırmaları ve duyguların siyasal alana olan etkisi esas inceleme başlıklarını oluşturmuştur. Duyguların etkisi ile ilgili tarih boyunca birçok farklı yaklaşım siyaset biliminde ve yönetim anlayışı üzerinde etkili olmuştur. Bunlardan en etkili olanı şüphesiz uzun süre disiplini etkisi altına alan ve insanı salt rasyonel bir varlık olarak kabul eden yaklaşım olmuştur. Liberal düşüncenin öne sürdüğü bu yaklaşım, duyguların rolü ihmal edilirse kitle hareketlerinin açıklanamayacağı söylenerek eleştirilmektedir. (Mouffe, 2015, s. 12) Liberal rasyonalite yaklaşımına ek olarak duyguları tamamen reddetmeyen iki yaklaşımın daha üzerinde durulmuştur; bu yaklaşımların duyguları tamamlayıcı olarak ele aldığı belirtilmiştir.

Ele alınan bir diğer önemli tartışma konusu ise akıl – duygu ilişkisinde bireyin konumlandırılması olmuştur. Bireyler akıl – duygu ilişkisinde siyaset bilimi tarafından üç farklı yaklaşıma tabi tutulurlar. Bu yaklaşımlardan ilki, liberal rasyonalitenin belirttiği üzere faydasını maksimize etmeye çalışan rasyonel bireydir. Diğer yaklaşım, duyguyu aklın üstüne yüceltir ve duyguların asıl motivasyon kaynağı olduğunu söyler. Bu ikinci yaklaşımda, en zayıf duygunun dahi düşünceden üstün tutulduğuna vurgu yapılmıştır. Son olarak, bu iki karşıt yaklaşım arasında bir orta yol bulmaya çalışan üçüncü bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşım, insanların sırf fayda analizi yapan canlılar olmadığını ileri sürerek iki görüş arasında bir alternatif oluşturduğu belirtilmiştir.

İkinci bölümde üzerinde durulan önemli noktaların bir diğeri, duyguların sınıflandırılması başlığıdır. Duygular olumlu ve olumsuz duygular olarak temel bir ayrıma tabi tutulmuştur. Daha sonra duyguların açıklaması yapılırken alan araştırmasından yer almasına karar verilen duygular ve bu duyguların siyasal alana etkileri açıklanmıştır. Bu duygular seçilirken yapılan yabancı çalışmalar ve ülkemizde siyasal alanda etkisinin yoğun olduğu düşünülen duyguların bir sentezi yapılmıştır. Sonuç olarak olumlu duygulardan mutluluk, güven ve umut; olumsuz duygulardan ise öfke, korku ve nefret öne çıkmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise tez sorusu alan araştırması ile sınıanmıştır. Yapılan alan araştırması sonucunda, her duyguya ait bulgular farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bu bulgulara göre; mutluluk düzeyi farklılaştıkça siyasal katılımın da farklılaştığı, bu farklılığın ise bireyin çevresi ile olan siyasal ilişkisine özellikle yansıdığı tespit edilmiştir. Güven duygusunun kitlenin yaş ortalaması azaldıkça orantılı bir şekilde azaldığı tespit edilmiştir. Bir kimsenin veya topluluğun yaşının gençleşmesi ile siyasal güvene ilişkin yaklaşımının değiştiği belirlenmiştir. Umut duygusunun değerlendirilmesinde ise cinsiyet ve gelir düzeyindeki farklılaşmalar üzerinde durulmuştur. Bu noktada en önemli bulgu, gelir düzeyi artışının siyasal alana dair umuda olan etkisidir. Bu üç olumlu duygu ve siyasal katılım düzeylerinde görülen farklılıklar ile ilgili ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Olumsuz duygulara dair bulgular ise şöyle şekillenmiştir: Öfkenin düzeyi arttıkça siyasal tartışmalara girme davranışının da arttığı görülmüştür. Yani farklılaşma söz konusudur. Nefret duygusuna gelindiğinde ise hedef alınan bir rakip ya da olgu varsa hem nefretin hem de siyasal katılımın arttığına değinilmiştir. Ayrıntılı açıklamaların yer aldığı bölümlerde, korku duygusunun ise daha detaylı araştırmaya muhtaç olduğu belirtilmiştir.

Yalnızca korku değil, tüm diğer duygular ayrıntılı araştırmalara açıktır. Duyguların etkisini tek tek ele almaya odaklanan bu çalışma, alanında öncü olma özelliğini barındırmaktadır. Çalışmanın siyaset bilimine katkı sağlaması ve bundan sonra “siyaset ve duygu” alanında yapılacak daha detaylı çalışmalara yol açması, yeni bir bakış açısı geliştirmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmadaki yer alan duyguların tamamı ile siyasal katılım düzeyleri de karşılaştırıldığında duygu durumları ve siyasal katılım arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle duygu durumları ve siyasal katılım arasında genel bir değerlendirme yapmak mümkün olmaktadır. Siyasal alana ilişkin duygu durumlarının yükselmesi ile siyasal katılımın da artabileceği görülebilmektedir. Dolayısıyla siyasal katılım ve duygu durumları arasındaki farklılaşmalar birbirlerini etkilemektedir. Ortaya çıkan bu sonuç tezin sorusu olan “siyasal davranış, duygulara göre farklılık gösterir mi” sorusuna da bir anlamda cevap vermektedir. Siyasal davranış hem duygulara göre hem de duygu düzeylerine göre farklılık gösterir şeklinde bir sonuca varmak mümkün olabilmektedir.

Son olarak, siyasette duyguların etkisinin yadsınamayacağı gibi, bu etkinin bireylerin siyasal davranışlarında da göz ardı edilemeyeceği açıktır. Duygular, aklın karşıtı değil, canlının yaşamını sürdürebilmesinde önemli bir olgudur. Bireylerin verdikleri her kararın sırf fayda analizi ile değerlendirilemeyeceği; ek olarak, bireylerin irrasyonel gözükten kararlarının içinde bulunulan duygu ve kültüre göre değerlendirilmesi gerektiği gerçeği de dikkate alınması gereken bir olgudur. Siyaset – duygu ilişkisine yönelik yapılacak olan çalışmalar daha kapsamlı bir alan araştırması ve geniş bir veri dağılımı elde ederek daha kapsamlı sonuçlara ulaşabilirler. Ayrıca ileride yapılacak olan çalışmalarda duygular teker teker işlenerek de araştırma konusu edilebilir; bu sayede, siyaset psikolojisinde duyguların yerine dair derin bir bilgi birikimi elde edilebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, Y. G. (2016). Grupların Politik Psikolojisi. Ö. Dirilen Gümüş içinde, *Siyaset Psikolojisi (2. Cilt)* (s. 191-212). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akgün, B. (2001). Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1-23.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1989). *The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. California: Sage Publications.
- Bahtiyar, İ. (2018). Öfke. *Duygu Psikolojisi* (s. 145-158). içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Barbalet, J. M. (2004). *Emotion, Social Theory an Social Structure A Macro Sociological Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Başaran, H. A. (2016). Spinoza'da Korku Duygusu Üzerine Bir İnceleme. *Dört Öge*, 169-190.
- Bora, T. (2020). "Korku". *Birikim Dergisi*, 1-4.
- Caprara, G. V., Vecchione, M., Capanna, C., & Mebane, M. (2009). Perceived Political Self-Efficacy: Theory, Assessment, and Applications. *European Journal of Social Psychology*, 1002-1019.
- Chalari, A. (2017). *The Sociology of Individual*. London: Sage Publications.
- Clarke, S., Hoggett, P., & Thompson, S. (2006). *Emotion, Politics and Society*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cottam, M., Mastors, E., Preston, T., & Dietz, B. (2017). *Siyaset Psikolojisine Giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Crawford, L. A., & Novak, K. B. (2018). *Individual and Society*. New York: Routledge.
- Çeçen, R. A. (2002). Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 164-170.
- Çelebi, E. (2016). Siyaset Psikolojisinde Kültürel Yaklaşımlar. Ö. Diriklen Gümüş içinde, *Siyaset Psikolojisi 2. Cilt* (s. 213-238). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Çelik Russell, Ö. (2016). Türkiye'de Seçime ve Geleneksel Olmayan Bireysel Faaliyetlere Katılımı Etkileyen Bireysel Seviye Faktörler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 437 - 463.
- Descartes, R. (2017). *Duygular ya da Ruh Halleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Dursunoğlu, İ. (2017). Sosyal Medya ve Siyasal Davranış İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1579-1585.
- Ercan, H. (2018). Aşk. F. G. Cirhinlioğlu içinde, *Duygu Psikolojisi* (s. 117-144). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erisen, C. (2018). *Political Behavior and the Emotional Citizen*. London: Palgrave Macmillan.
- Gökalp, Z. (2017). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Houghton, D. P. (2018). *Siyaset Psikolojisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Hume, D. (1986). *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Keskindağ, B., & Karaaziz, M. (2018). Kültür ve Duygular. F. G. Cirhinlioğlu içinde, *Duygu Psikolojisi* (s. 103-116). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurtbaş, İ. (2015). Seçmen Psikolojisine Dair Politik Bir Tahlil. *Journal of Administrative Sciences and Policy Studies*.
- Milbrath, L. W. (1977). *Political Participation*. Chicago: Rand Mc Nally College Publishing Company.
- Mouffe, C. (2015). *Siyasal Üzerine*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkazanç, A. (2012, 12 12). *Siyaset Bilimi ve Psikoloji*. Academia.edu: http://www.academia.edu/17407548/Siyaset_Bilimi_ve_Psikoloji adresinden alındı
- Özler, H. (2014). *Siyaset Psikolojisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Parrott, W. (2001). *Emotions in Social Psychology*. Psychology Press.
- Redlawsk, D. (2006). *Feeling Politics Emotion in Political Information Processing*. New York: Palgrave Macmillan.

- Sarıbay, A. Y. (1994). *Siyasal Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Schmitt, C. (2006). *Siyasal Kavramı, Aykut Çelebi'nin Sunumuyla*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Solak, N., & Sümer, N. (2015). Politik Sistem Algısı ve Duygular. Ö. Dirilen Gümüş içinde, *Siyaset Psikolojisi* (s. 201-228). Ankara: Nobel Yayın.
- Solomon, R. C. (2016). *Duygulara Sadakat: Hislerimiz, Gerçekte Bize Ne Anlatıyor?* Ankara: Nika Yayınevi.
- Spinoza, B. (2007). *Tractacus Politicus*. Ankara: Dost.
- Tarhan, N. (2019). *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zeka*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Thompson, S., & Hoggett, P. (2012). The Affective Turn in Contemporary Political Studies. S. Thompson, & P. Hoggett içinde, *Politics and the Emotions* (s. 1-36). Londra: Bloomsbury.
- Türk Dil Kurumu. (2019, 01 01). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Ünal Erzen, M., & Eroğlu Yalın, B. (2011). Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 49-61.
- Valentino, N. A. (2011). Election Night's Alright for Fighting: The Role of Emotions in Political Participation. *The Journal of Politics*, 155-170.
- Vergin, N. (2013). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yanık, A. (2017). Popülizm: Rövanş, Korku, Öfke. *Birikim Dergisi*, 1-3.
- Yücekök, A. (1969). Toplumsal Üst Yapı Olarak Siyasal Davranış. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 175-199.
- Zizek, S. (2017). *The Courage of Hopelessness*. Allen Lane.

EK-1: SORU FORMU

Bu Çalışma, Pamukkale Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi - Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi Olarak
Hazırlanmaktadır. Hiçbir şekilde kişisel bilgileriniz istenmemektedir.

Cinsiyetiniz				Anket Tarihi	
Kadın	Erkek			Anket no	
Yaş grubunuz					
18-25	26-35	36-45	46-55	56 ve üstü	
Eğitim Seviyeniz					
İlköğretim	Ortaöğretim	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	
Aylık Gelir Seviyeniz					
Asgari ücret veya altı	2.300 - 5.000	5.001 - 9.000	9.001 – 15.000	15.000'in üstü	
Yaşamınızın çoğunluğu nerede geçirdiğiniz?					
Büyükşehir	Şehir	İlçe	Kasaba	Köy	

	Siyasal gündemi düşündüğünüzde aşağıda yer alan cümleler sizi ne derece ifade eder? Katılma derecenize göre işaretleyiniz.	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
Mutluluk / His-1	Siyasi gelişmelerden genel olarak mutluyum.			
Mutluluk / His-2	Elbette bir takım sorunlar var ama genel olarak siyasal hayatın gidişatı beni mutlu ediyor.			
Mutluluk / Eylem-1	Desteklediğim parti liderini televizyonda görünce mutlu olur ve dinlemeye başlarım.			
Mutluluk / Eylem-2	Siyasi açıdan rakip partinin başarısızlıklarından dolayı mutluyum ve bu beni kendi partime daha çok bağlıyor.			
Umut / His-1	Tüm dünyada görülen baskıcı politikalar, geleceğe umutla bakmamı engelliyor.			
Umut / His-2	Politikacılar arasındaki düzeyli tartışmalar siyasete olan umudumu artırıyor.			
Umut / Eylem-1	Genel olarak siyasal gelişmeler ve yöneticileri umut verici bulduğumdan gelecekle ilgili cesur kararlar alabilirim.			
Umut / Eylem-2	Siyasi gelişmeler karşısında umutlu hissediyorum ve bu beni gündemi düzenli takip etmeye yönlendiriyor.			
Öfke / His-1	Farklı siyasal görüşten biriyle tartışırken çok öfkelenirim.			
Öfke / His 2	Siyasi liderlerin yaşanan haksızlara sessiz kalmaları beni öfkelenendiriyor.			

Öfke / Eylem -1	Siyaseten öfkeli olduğum konularda yetkililere ulaşmaya çalışırım.			
Öfke / Eylem-2	Siyasal gelişmeler karşısında bazen öfke patlaması yaşıyorum.			
Korku / His-1	Ülkenin ve dünyanın geldiği siyasi nokta beni korkutuyor.			
Korku / His-1	Muhafiflerin baskılandığı ülkeler beni her zaman korkutur.			
Korku / Eylem-1	Siyasi korkularım yüzünden fikirlerimi alenen söyleyemiyorum.			
Korku / Eylem-2	Tutuklanma korkusuyla siyasi eylemlerden uzak dururum.			
Nefret / His-1	Bazı siyasi liderler bende nefret duygusu uyandırıyor.			
Nefret / His-2	Siyasal tartışmalarda karşıt görüşlüler bende nefret duygusu uyandırıyor.			
Nefret / Eylem-1	Gürültülü seçim kampanyalarından nefret ederim ve o tür yerlerden kaçınmaya çalışırım.			
Nefret / Eylem-2	Gazetede karşıt ideolojiyi savunan bir yazı görürsem nefretle sayfayı değiştiririm.			
Güven / His-1	Olumsuz bir gelişme karşısında siyasi yetkililerin durumu düzeltereklerine dair güvenim vardır.			
Güven / His-2	Desteklediğim siyasi partinin bizi güzel günlere taşıyacağına güvenim tamdır.			
Güven / Eylem-1	Desteklediğim siyasi parti liderine olan güvenim, onu her ortamda savunmamı sağlıyor.			
Güven / Eylem-2	Siyasi yöneticilerin güvenilirliğine inancım yüksek olduğundan aldıkları kararları aktif olarak desteklerim.			

SIYASAL KATILMA

Aşağıdaki siyasi faaliyetlerden hangilerine ne kadar katılırsınız en düşük 1 en yüksek 3 olacak şekilde işaretleyiniz.

		1	2	3
SK1	Her seçimde oy kullanırım			
SK2	Siyasi toplantılara katılırım			
SK3	Milletvekillerine başvururum			
SK4	Ürün boykot ederim			
SK5	Siyasal tartışmalara girerim			
SK6	Siyasi bir rozet takarım			
SK7	Siyaseten destek olmak için ürün satın alırım			
SK8	Broşür dağıtırım			
SK9	Siyasi olayın düzenlenmesine bizzat yardımcı olurum			
SK10	Siyasi eylem için dilekçe imzalarım			
SK11	Politikacılarla doğrudan ilişkilerim vardır			
SK12	Siyasete aktif olarak karışmış hissederim			
SK13	Çevremdeki kişilerle siyaset hakkında konuşurum			

EK-2: BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ RAPORU

Kıvrak Tarih ve Sayısı: 18/11/2020-E.693/6

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu

Sayı :93803232-622.02/
Konu :Doç. Dr. Nigar DEĞİRMENCİ

Sayın Doç. Dr. Nigar DEĞİRMENCİ

İlgide kayıtlı başvurumuz 11/19/2020 tarih ve 18-1 toplantı/karar nolu etik kurul toplantısında görüşülmüş olup, alınan karar ekte sunulmuştur.

Gereği için bilgilerinize arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER
Kurul Başkanı

EK :
Etik Kurul Kararı (1 sayfa)
DAĞITIM
Gereği:
Sosyal Bilimler Enstitüsüne

Bilgi:
Sayın Doç. Dr. Nigar DEĞİRMENCİ

Ayrıntılı bilgi için İrtibat : Ayşen TOSUN

Tel: 0 (258) 0
E-Posta:

Faks: 0 (258) 0
Elektronik Ağ:http://www.pau.edu.tr/

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 18/11/2020-E.69376

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

SAYI: 68282350/2018/G10

Toplantı Tarihi : 11.11.2020

Toplantı Sayısı : 10

Toplantı Saati : 15:00

S.N	Adı Soyadı	İmza
1	Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER	
2	Prof. Dr. Selçuk B. HAŞILOĞLU	78.190.176.785
3	Prof. Dr. Naci KARKIN	643
4	Prof. Dr. Asuman DÜATEPE	11.11.2020
5	Prof. Dr. Murat BALKİS	
6	Prof. Dr. İsmail ÇEVİŞ	
7	Prof. Dr. Süleyman BARUTÇU	

KARAR 1- Üniversitemiz Sosyal Bilimleri Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Öğrencisi Rıdvan İLBEK'in Doç.Dr. Nigar DEĞİRMENCI'nin yaptığı "Duyguların Siyasal Davranışa Etkileri" konulu anket çalışmasına yönelik başvuru formunun usul ve etik açıdan verdiği beyan ve ekler tetkik edilmiş olup; proje sahibinin, başvurusunda yer alan bilgi, belge ve taahhütnamelere uygun bilimsel davranışlar sergileyeceği kanaati oluşmuştur. İş bu karar oy birliği ile alınmıştır.

ASLI GİBİDİR

11.11.2020

Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER
Başkan